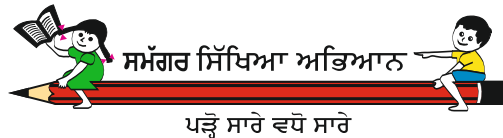

ਬਸੰਤ

ਪੰਜਾਬੀ

ਸ਼੍ਰੇਣੀ-2

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ
ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

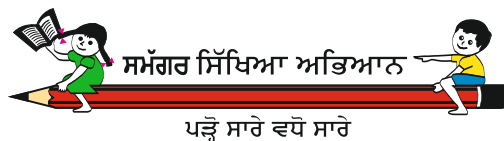
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

All rights, including those of translation, reproduction and annotation etc., are reserved by the Punjab Government.

ਸੰਪਾਦਕ : ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰ (ਪੰਜਾਬੀ), ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ : ਮਨਮੀਤ ਕੱਕੜ, ਐੱਸ. ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ.
ਸਰਵਰਕ ਪੰਨਾ : ਕੰਵਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ.ਪ.ਸ. ਕੁਠਾਲਾ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਚੇਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜਿਲਦ-ਸਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲੀ/ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂਬੋਰੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ।
(ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰ ਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ
ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ : ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-16002
ਰਾਹੀਂ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈਸ: ਏਸ. ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ, ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਰਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਮੁੱਢ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਨਵਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ, **ਬਸੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-2** ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜੀਵਨੀਆਂ, ਲੇਖ ਅਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ-ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਅਭਿਆਸ-ਪੁਸਤਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਮਰਪਤ ਵਿੱਦਿਅਕ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੇ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐੱਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ਼ ਦੋ ਗੱਲਾਂ

ਪਿਆਰੇ ਸਾਥੀਓ,

ਮਾਖਿਓਂ ਮਿੱਠੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਆਉਂਦੇ-ਆਉਂਦੇ ਇਸਦਾ ਘੇਰਾ ਵਸੀਹ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਹੁੰਬਲਾਂ ਤੋਂ ਖਿੜਦੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ਼ ਮਹਿਕਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਮਘਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬੱਚਾ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਾਈ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰੀ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਆਉਂਦੇ-ਆਉਂਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਬੱਚੇ ਲਈ ਪੌੜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਡੰਡੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਾਕਾਂ ਨੇ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਵੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਚੋਖਟਾ 2022 ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅਗਵਾਈ ਲੀਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿੱਥੇ ਗਏ ਸਿੱਖਣ ਪਰਿਣਾਮਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੁਣਨ, ਬੋਲਣ, ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾ ਦੇ ਪਾਠ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਬੁਣਿਆ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਲੈਅਮਈ ਬਾਲ-ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਲਘੂ ਮਨੋਰੰਜਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਹਿਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ:-

ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ—ਪੁਸਤਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈਅਮਈ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਹਿਤਕ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਮਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੌਖਿਕ ਸਮਝ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚਿੱਤਰ ਜਿਥੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮਨੋਭਾਵ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੜ੍ਹਨਾ—ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਉਪ-ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਿਕ ਵੰਨਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਧੁਨੀ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੇ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ਼ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਮਨੋਰੰਜਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਵਰਗੀਕਰਨ, ਸੋਚ-ਸੋਚ ਸੂਚੀ, ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਣਾ, ਲੈਂਗੁਏਜਿਕ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ) ਇਸੇ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ—ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਲਿਖ ਲੈਣਾ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਰਕਮਈ ਸਮਝ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਥਲੀ ਪਾਠ- ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਕਰਨਿਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ‘ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ’ ਸਿਰਲੇਖ ਤਹਿਤ ਸੌਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ ਪਾਠ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਝ ਦੀ ਪਰਖ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਸਮਝ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਅੰਦਰਲੀ ਕਲਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਕਲਾਮਈ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ‘ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ’, ‘ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਾਕਸ਼ਰੀ’, ‘ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਖ’ ਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅੱਖਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ‘ਆਓ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ’ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਠ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਮੌਖਿਕ ਪੜ੍ਹਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਧੀਨ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹਨ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਵਧਦਾ ਰਹੇ।

ਰੰਗਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਨੱਚਦਿਆਂ-ਟੱਪਦਿਆਂ ਰੂਹ ਨਾਲ਼ ਗਾਉਣ, ਨਿਬੰਧ ਵਿਚਲੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਅਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ਼ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਛੁੱਲ੍ਹੇ ਮੌਕੇ ਦੇਣ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਆਸ ਨਾਲ਼.....

ਆਓ ਲਿਖੀਏ ਨਵੀਂ ਇਬਾਰਤ, ਜਿੰਦੜੀ ਬਾਲਾਂ ਦੀ ਰੁਸ਼ਨਾਈਏ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸਾਂਝਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਦੀਪ ਜਗਾਈਏ।

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਸੋਧ ਕਮੇਟੀ

- ਰਾਜਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ. ਸ. ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ (ਅਧਿਆਪਕ ਰਾਜ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੰਜਾਬ)
- ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸ. ਪ. ਸ. ਦੁਆਰੇਆਣਾ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ (ਅਧਿਆਪਕ ਰਾਜ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੰਜਾਬ)
- ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਭਾਗਬਲਾ, ਸ. ਪ. ਸ. ਪੱਕਾ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਸ. ਪ. ਸ. ਢੁੱਡੀ ਮੇਨ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਜਸਕਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ. ਸ. ਪੱਖੀ ਕਲਾਂ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ. ਸ. ਢੀਮਾਵਾਲੀ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗੜੇਆ
- ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢੰਡ

ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ

- ਦਰੋਪਤੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰਥਮ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
- ਸਰਵੇਂਦਰ ਵਿਕਰਮ, ਪ੍ਰਥਮ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
- ਲੋਕੇਸ਼ ਜੋਸ਼ੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਰਿਸਰਚ ਅਫ਼ਸਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਕਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ
- ਰਿਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਥਮ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
- ਰਤਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਥਮ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
- ਮੀਸ਼ਾ ਨਾਂਬਿਆਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਸਕੂਏਅਰ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
- ਸ਼ਗੁਨ ਤਿਆਗੀ, ਸੈਂਟਰਲ ਸਕੂਏਅਰ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਵੈੱਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ

- ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
- ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸ. ਸ. (ਕੁ), ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸ. ਸ. ਸ. ਕੋਟ ਸੁਖੀਆ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
- ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ. ਸ. ਕਪੂਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ (ਅਧਿਆਪਕ ਰਾਜ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੰਜਾਬ)
- ਸਤਪਾਲ ਭੀਖੀ, ਸ. ਪ. ਸ. ਅਸਰਪੁਰ, ਪਟਿਆਲਾ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ

- ਕੰਵਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ. ਸ. ਕੁਠਾਲਾ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ
- ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ, ਸ. ਪ. ਸ. ਸੈਦਖੇੜੀ, ਪਟਿਆਲਾ
- ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ. ਪ. ਸ. ਪੰਜੇਟਾ, ਪਟਿਆਲਾ

ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਖਾਕਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਤਿਆਰ ਕਰਤਾ

- ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਸ. ਪ. ਸ. ਤ੍ਰਿਪੜੀ, ਪਟਿਆਲਾ (ਅਧਿਆਪਕ ਰਾਜ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੰਜਾਬ)

ਸਿੱਖਣ ਪਰਿਣਾਮ

ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ (ਸਮਝ ਨਾਲ਼)

ਕਹਾਣੀ/ਕਵਿਤਾ

- 5/8 ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਾਲ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ਼ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (C – 9.1)
- ਕਵਿਤਾ/ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (C – 9.2)
- ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਵਾਲਾਂ (C – 9.5, C – 9.6) ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ (C – 9.4) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ : ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਨਸਿਲ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੋ।

ਬਾਲ-ਗੀਤ/ਕਵਿਤਾ

- (C – 9.3) ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ)

ਗੱਲ-ਬਾਤ

- ਤਰਕ ਨਾਲ਼ ਵਿਸ਼ੇ/ਤਸਵੀਰ/ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ/ਘਟਨਾਵਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਹੁਨਰ

- ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਥਾਨਕ ਅਤੇ ਕਈ ਪਾਤਰਾਂ ਵਾਲ਼ੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। (C – 9.6)

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

- ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਕ ਨਾਲ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ

ਪੁਨੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

- ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਰ-ਪੁਨੀ ਸੰਬੰਧ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (C – 10.1)

ਸਮਝ ਆਧਾਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨਾ

- ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਸੰਯੁਕਤ ਅੱਖਰਾਂ ਸਮੇਤ)। (C – 10.3)

ਰਵਾਨਗੀ

- 40-60 ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੱਕ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। (C – 10.2, C – 10.4 ਤੋਂ C – 10.5, C – 10.6)

ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ

- ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਣਜਾਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਤਸਵੀਰ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ਼ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। (C – 10.9)

ਲਿਖਣਾ

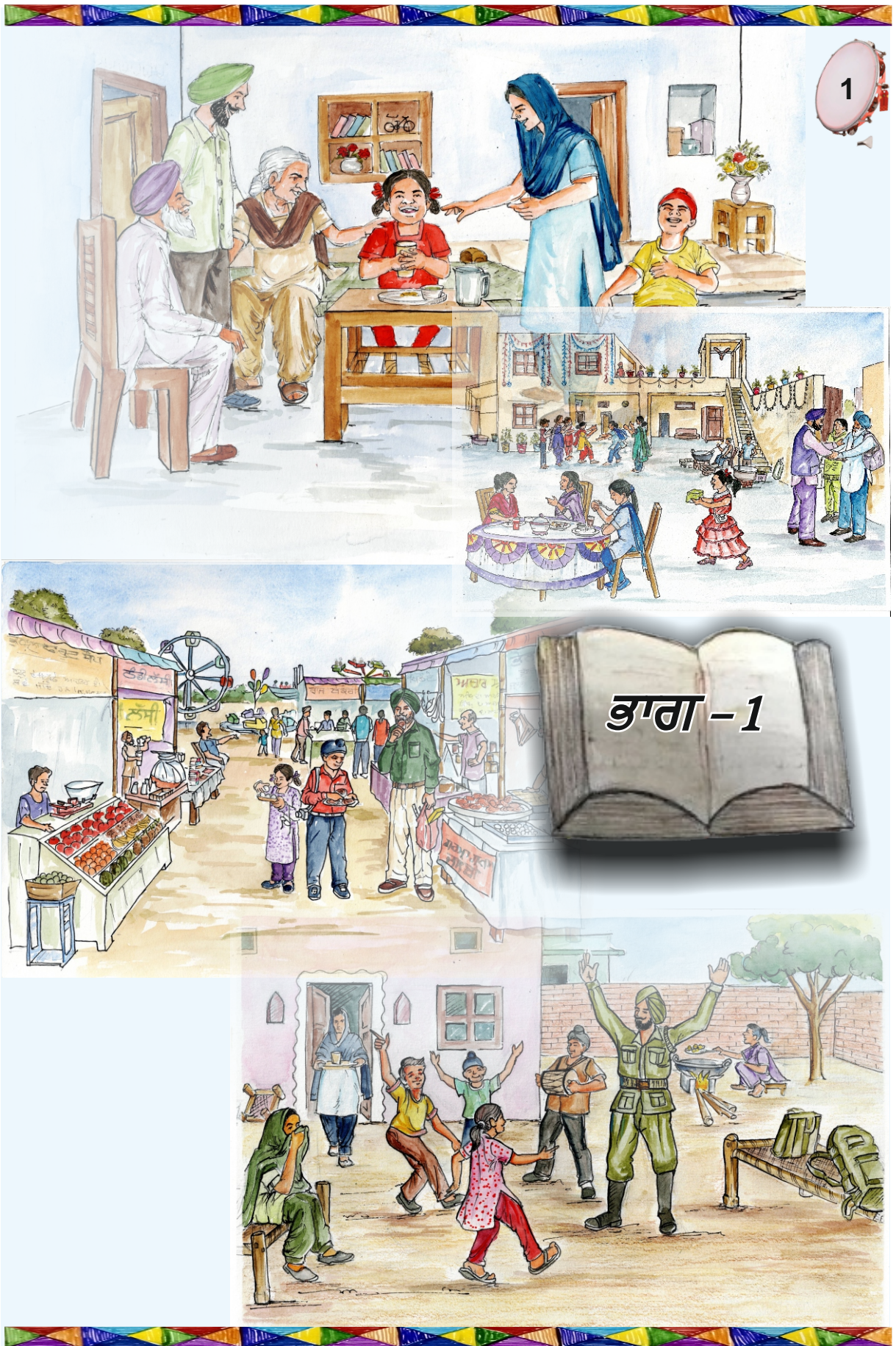
- ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਆਧਾਰਿਤ 2/3 ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਪੈਰਾ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। (4/5 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ) (10.8)

ਪਾਠ-ਸੂਚੀ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਪਾਠ ਦਾ ਨਾਂ	ਵੰਨਗੀ	ਪੰਨਾ ਨੰ.
ਭਾਗ - ਇੱਕ			
1.	ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ	ਮੁਕਤਾ, ਕੰਨਾ	4
2.	ਜੀਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ	ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ	7
3.	ਸਕੂਲ	ਅੱਕੜ, ਦੁਲੈਂਕੜ	10
4.	ਮੇਲਾ	ਲਾਂ, ਦੁਲਾਵਾਂ	13
5.	ਫੌਜੀ ਚਾਚਾ	ਹੋੜਾ, ਕਨੌੜਾ	16
6.	ਸੰਜੂ ਅਤੇ ਮੰਜੂ	ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ, ਅਧਕ	19
7.	ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਮੁਛਾਂ	ਪੈਰੀਂ ਰਾਰਾ, ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ	22
ਭਾਗ - ਦੋ			
1.	ਮੇਰੀ ਮਾਂ	ਕਵਿਤਾ	28
2.	ਮਨ ਦਾ ਡਰ	ਕਹਾਣੀ	32
3.	ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ	ਕਵਿਤਾ	37
4.	ਨਿੰਮ	ਲੇਖ	42
5.	ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ	ਲੇਖ	47
6.	ਜਾਗੋ-ਜਾਗੋ ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ	ਕਵਿਤਾ	54
7.	ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ	ਕਹਾਣੀ	59
8.	ਭਾਈ ਲਾਲੋ	ਕਹਾਣੀ	64
9.	ਬੱਦਲ	ਕਵਿਤਾ	69
10.	ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ	ਕਹਾਣੀ	73
11.	ਦਸਹਿਰਾ	ਲੇਖ	80
12.	ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ	ਕਵਿਤਾ	85
13.	ਚਿੜੀ ਤੇ ਪਿੱਪਲ	ਕਹਾਣੀ	92
14.	ਪੰਛੀ	ਕਵਿਤਾ	100
15.	ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ	ਲੇਖ	107
16.	ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ	ਕਵਿਤਾ	114
17.	ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ	ਬੁਝਾਰਤਾਂ	121

ਪਾਠ-1 ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ

ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ, ਅਮਨ....., ਰਾਜ....। ਦੋਵੇਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਆਏ। ਰਾਜ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਮਨ ਬੋਲੀ, “ਓਹ! ਨਾਨਾ ਜੀ....।” ਰਾਜ ਬੋਲਿਆ, “ਹਾਂ....., ਮਾਮਾ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ਼ ਆਏ ਹਨ।” ਰਾਜ ਭੱਜ ਕੇ ਸ਼ਰਬਤ ਲੈ ਆਇਆ। ਅਮਨ ਫਲ ਅਤੇ ਕਰਦ ਲੈ ਆਈ। ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਮੰਮੀ-ਪਾਪਾ ਵੀ ਆ

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਸੀ?
2. ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਸ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ?
3. ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ?
4. ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ..... ਰਹੇ ਸਨ। (ਨੱਚ/ਪੜ੍ਹ)
 (ਅ) ਰਾਜ ਭੱਜ ਕੇ ..... ਲੈ ਆਇਆ। (ਫਲ/ਸ਼ਰਬਤ)
 (ੲ) ਨਾਨਾ ਜੀ ਅਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨਾਲ਼ ..... ਕਰਨ ਲੱਗੇ। (ਗੱਲਾਂ/ਕੰਮ)

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

2. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਮੁਕਤਾ ਅਤੇ ਕੰਨਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਮੁਕਤਾ

- .....
- .....
- .....
- .....

ਕੰਨਾ

- .....
- .....
- .....
- .....

3. ਕੰਨਾ (ੴ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਸਾ + ਲ = ਸਾਲ

ਬਾ + ਲ = ...

ਦਾ + ਲ = ...

ਜਾ + ਲ = ...

ਥਾ + ਲ = ...

ਛਾ + ਲ = ...

4. ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

• ਜਲ   ਜਾਲ਼
.....

• ਕਰ   ਕਾਰ
.....

• ਪਰਸ   ਪਾਰਸ
.....

• ਤਰ   ਤਾਰ
.....

• ਡਰ   ਡਾਰ
.....

• ਫਰਕ   ਫਰਾਕ
.....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

5. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ

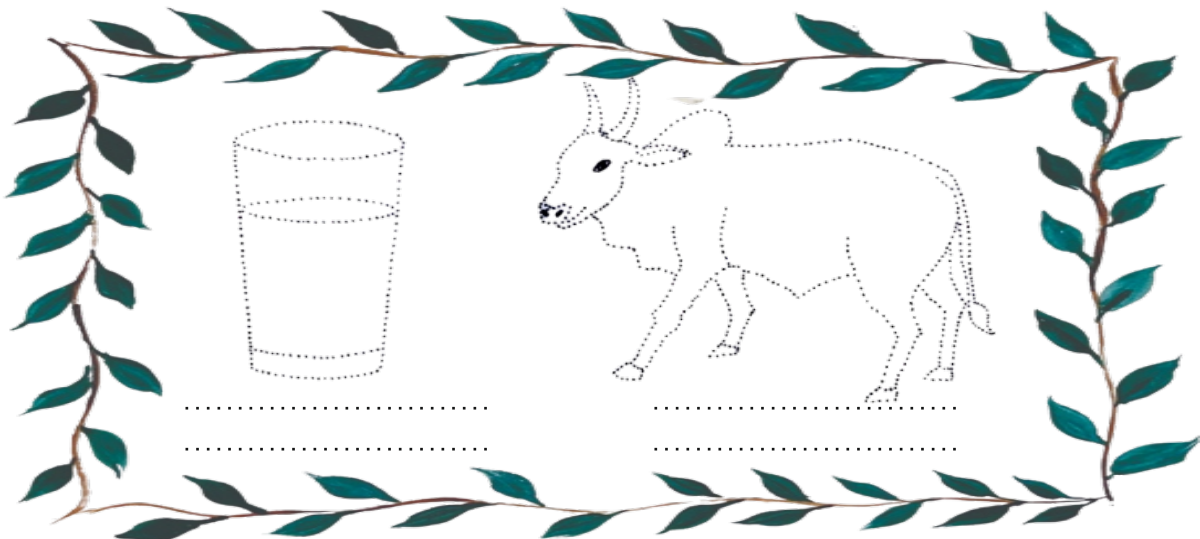
ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ

ਮਾਸੀ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਵਾਲ਼ਾ

6. ਬਿੰਦੂ ਮਿਲਾਓ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਓ, ਰੰਗ ਭਰੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

ਕਿਰਨ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਾਰਡ ਵੇਖ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ, “ਵਿਆਹ ’ਤੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਲੱਭੂ-ਪੇੜੇ ਖਾਵਾਂਗੇ।” ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪਾਪਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜਾਵਾਂਗੇ ਬਈ, ਤੇਰੀ ਜੀਤੀ ਮਾਸੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ’ਤੇ।”

ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮਾਸੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਮਾਮੀ ਜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਵਾਹ! ਇੱਕੋ-ਜਿਹੇ।” ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਸਭ ਨੂੰ ‘ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ’ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਿਮਾਨ ਲੱਭੂ, ਬਰਫੀ ਤੇ ਰਸਭਰੀ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਸਨ। ਚਾਚੀਆਂ, ਮਾਮੀਆਂ, ਤਾਈਆਂ ਨੇ ਰਲ਼ ਕੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਇਆ। ਨਾਨੀ ਨੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਏ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਮਾਸੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ?
2. ਮਾਮੀ ਨੇ “ਵਾਹ! ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ” ਸ਼ਬਦ ਕਿਉਂ ਕਹੇ?
3. ਮਹਿਮਾਨ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਮਿਠਿਆਈ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ?
4. ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਕਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ?

ਕਿਰਨ

ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਣਿਆ ਸੀ?

ਜੀਤੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੌਣ ਹੋਇਆ?

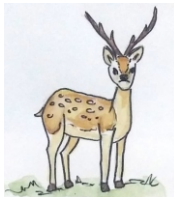
ਲੱਭੂ, ਬਰਫੀ, ਰਸਭਰੀ

“ਵਾਹ ! ਇੱਕੋ-ਜਿਹੇ” ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ?

ਮਾਮੀ ਜੀ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

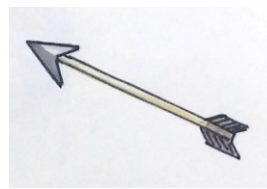
2. ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

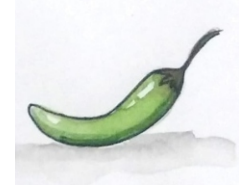
...ਹਰਨ...

...ਘੜ...

...ਤ ਰ...

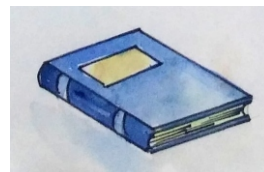
...ਮਰਚ...

...ਨ ਹਰ...

...ਖ ਰ...

...ਕਤਾਬ...

...ਕਮ ਜ਼...

3. ਆਓ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਈਏ :

• ਦਿਲ	ਮਿਲ	ਤਿਲ	• ਚਿਣ	.....	.....
• ਖੀਰ	.....	.....	• ਨਹਿਰ	.....	.....
• ਗੀਲ	.....	.....	• ਸਰੀਰ	.....	.....

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ	ਭਿੰਡੀ	ਰਸਭਰੀ	ਚਮਚਮ
ਬਰਫੀ	ਗਾਜਰ	ਜਲੇਬੀ	ਮਟਰ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਦੇ ਨਾਂ

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

5. ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਦੋ ਸੌਖੇ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲਿਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਗਏ :

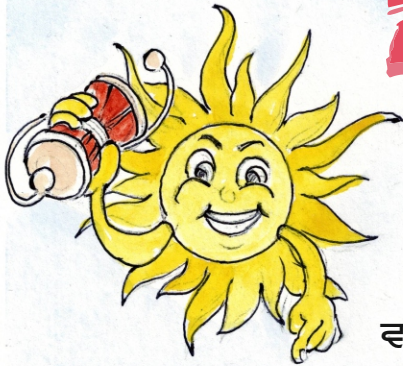
.....

.....

.....

.....

ਵਰਦੀ ਸੋਹਣੀ, ਸਾਫ਼ ਸਜਾ ਕੇ,
ਸੁਰਮਾ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ।
ਚੱਲੀ ਸੁਮਨ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਆਪੇ,
ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆਰੀ ਜਾਪੇ।

ਬੂਟ ਜੁਗਾਬਾਂ ਹੱਸੀ ਜਾਵਣ,
ਗੁੱਤਾਂ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਸਕਾਵਣ।
ਬਸਤਾ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਫੁੱਲਿਆ ਜਾਵੇ,
ਕਾਇਦਾ ਵੀ ਪਿਆ ਭੰਗੜਾ ਪਾਵੇ।

ਸੂਰਜ ਡਮਰੂ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜ ਕੇ,
ਦੱਸੀ ਗੱਲ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ।
ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਉਹਦੀ ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ,
ਸੁਮੇਂ ਨਾਲ ਜੋ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਚੱਲੇ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸੁਮਨ ਨੇ ਕੀ ਪਾਇਆ ਸੀ?
2. ਸੁਮਨ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕਾਇਦਾ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ?
3. ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲ ਕੀ-ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?
4. ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਦੇ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

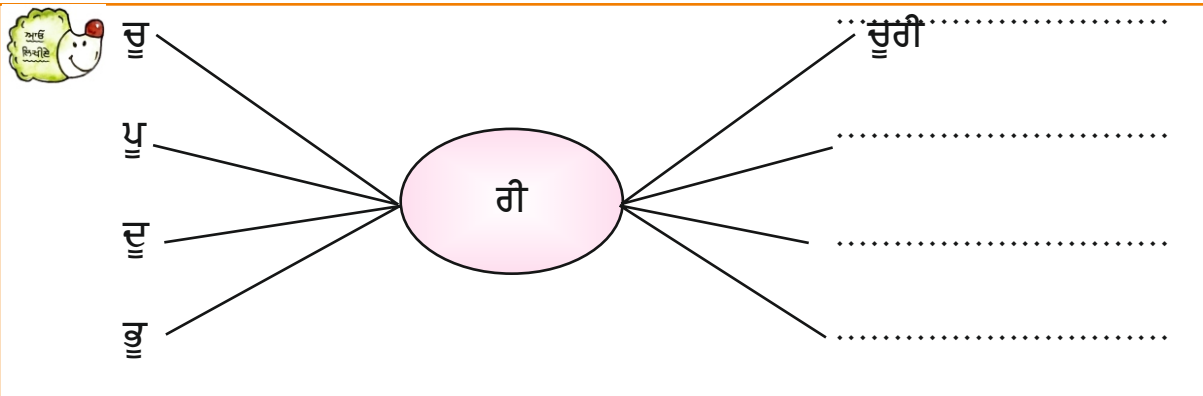
1. ਸਹੀ ਵਾਕ 'ਤੇ ਸਹੀ (✓) ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਾਕ 'ਤੇ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

- (ੳ) ਸੁਰਮਾ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (ਅ) ਸੁਮਨ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ।
- (ੲ) ਬਸਤਾ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸੁੰਗੜ ਗਿਆ ਸੀ।
- (ਸ) ਸੂਰਜ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ।
- (ਹ) ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

☐
☐
☐
☐
☐

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

2. 'ਨੂਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚੋਂ 'ਨੂ' ਧੁਨੀ ਹਟਾ ਕੇ ਚੂ, ਪੂ, ਦੂ, ਭੂ, ਲਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

3. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅੱਕੜ ਅਤੇ ਦੁਲੈਂਕੜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਲਭੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਅੱਕੜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

ਦੁਲੈਂਕੜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

4. ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ :

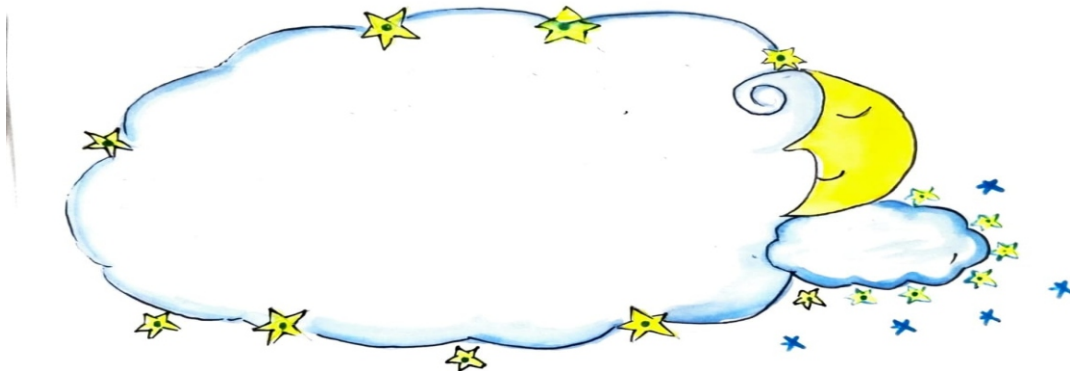
- ਰੂਪਾ ਉੱਚੀ **ਸੁਰ** ਵਿੱਚ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- **ਸੁਰ** ਦੀ ਚਮੜੀ ਮੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਨੀਤੂ ਨੇ **ਸੁਰਮਾ** ਪਾ ਲਿਆ।
- ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ **ਸੁਰਮਾ** ਸੀ।
- ਸਰੂਪ ਦੇ ਘਰ **ਬੁਰੀ** ਮੱਝ ਹੈ।
- ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ **ਬੁਰੀ** ਆਦਤ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

5. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ਼ਨ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ :

- ..... • ..... • ..... • .....
- ..... • ..... • ..... • .....

6. ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਓ, ਰੰਗ ਭਰੋ ਅਤੇ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

.....

.....

ਰੇਨੂੰ ਤੇ ਗੈਰੀ ਭੱਜੇ-ਭੱਜੇ ਖੇਤ ਆਏ। ਉਹ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, “ਪਾਪਾ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅੱਜ ਮੇਲਾ ਲੱਗਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਜਾਈਏ?” ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਗੈਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹੁਣ ਆਉ ਨਜ਼ਾਰਾ!” ਗੈਰੀ ਅਤੇ ਰੇਨੂੰ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਘਰੇ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਹਰਨੇਕ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਝੁਲੇ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਰੇਨੂੰ ਅਤੇ ਗੈਰੀ ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੱਕਰ-ਚੁੰਡੇ ‘ਤੇ ਹੁਟੇ ਲਏ। ਫਿਰ ਜਲੇਬੀਆਂ ਅਤੇ ਰਸਗੁੱਲੇ ਖਾਧੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਐਸ਼ਮੀਨ ਲਈ ਕੈਮਰਾ ਅਤੇ ਪੇੜੇ ਖਰੀਦੇ। ਗੈਰੀ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਦੀ ਲਈ ਐਨਕ ਖਰੀਦੀ ਤਾਂ ਰੇਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਵੀਰੇ, ਹੁਣ ਦਾਦੀ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸੂਈ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ ਪਾ ਲਿਆ ਕਰੂ।”

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਰੇਨੂੰ ਅਤੇ ਗੈਰੀ ਖੇਤ ਕਿਉਂ ਗਏ?
2. ਗੈਰੀ ਨੇ ‘ਹੁਣ ਆਉ ਨਜ਼ਾਰਾ’ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ?

3. ਦਾਦੀ ਲਈ ਐਨਕ ਖਰੀਦਣ ‘ਤੇ ਰੇਨੂੰ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ?
4. ਤੁਸੀਂ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਰੇਨੂੰ ਅਤੇ ਗੈਰੀ ਕਿਸ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਗਏ?

1. ਚਾਚਾ ਜੀ   2. ਮਾਮਾ ਜੀ   3. ਦਾਦਾ ਜੀ   4. ਭੂਆ ਜੀ

(ਅ) ਗੈਰੀ ਨੇ ..... ਲਈ ਐਨਕ ਖਰੀਦੀ?

1. ਮਾਮੀ   2. ਦਾਦੀ   3. ਚਾਚੀ   4. ਮੰਮੀ

(ੲ) ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਿਆ?

1. ਪੇੜੇ   2. ਐਨਕ   3. ਕੈਮਰਾ   4. ਗੁਬਾਰੇ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

2. ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਸਲੇਟ

ਕੈਮਰਾ

ਮੇਜ਼

ਬੈਲਾ

ਐਨਕ

3. ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਂ ਅਤੇ ਦੁਲਾਵਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਲਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....

ਦੁਲਾਵਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....

4. ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ਼ਨ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਚੁਣੋ :

ੜ	ਜ	ਕੈ	ਮ	ਰਾ
ਲੇ	ਕੇ	ਲੇ	ਢੇ	ਲ
ਖਿ	ਡੋ	ਣੇ	ਬੀ	ਗੁੱ
ਰ	ਸ	ਗੁੱ	ਲੇ	ਡੀ

- ..... • ..... • ..... • .....
 • ..... • ..... • ..... • .....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

5. ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲਭੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

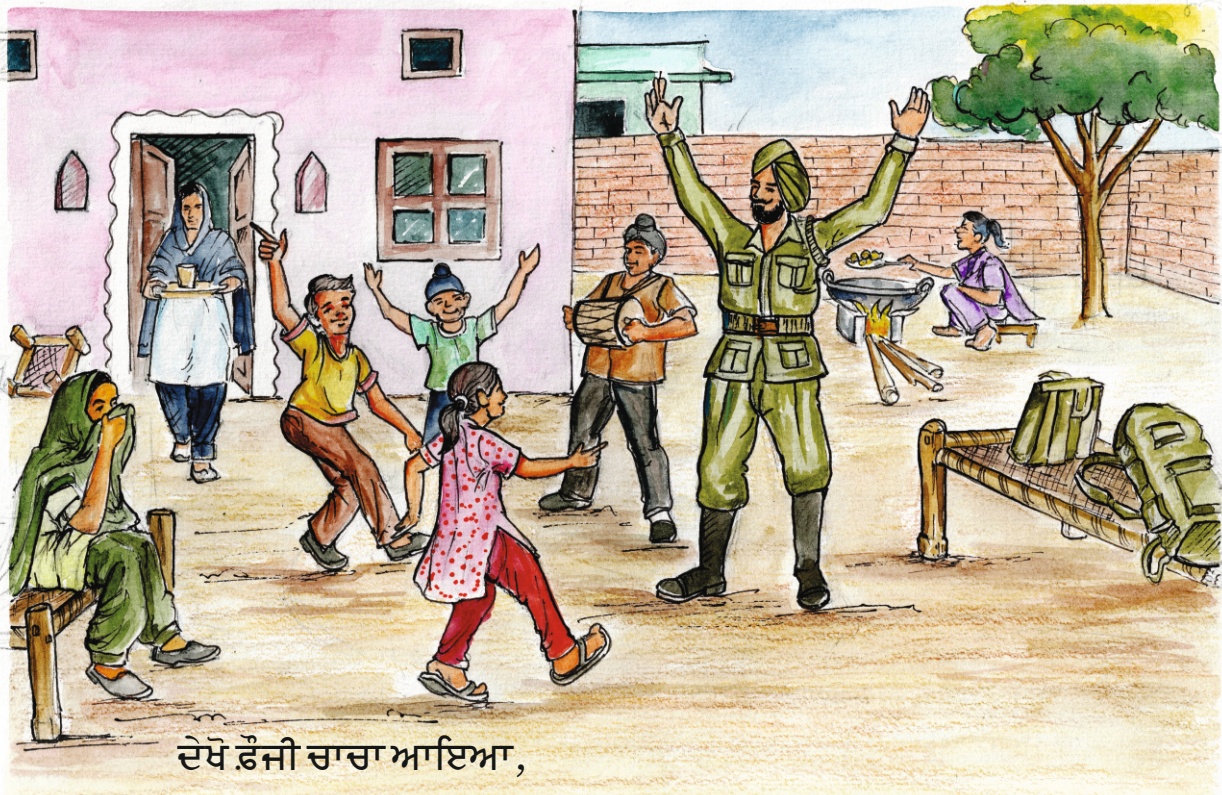

- ..... • .....
 • ..... • .....
 • ..... • .....

6. ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨਪਸੰਦ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਬਣਾਓ :

- ..... • ..... • .....
 • ..... • ..... • .....

ਦੇਖੋ ਫੌਜੀ ਚਾਚਾ ਆਇਆ,
ਕਿੰਨੇ ਖੇਡ-ਖਿਡੌਣੇ ਲਿਆਇਆ।
ਗੌਰੀ ਕੱਢੇ ਗਰਮ ਪਕੌੜੇ,
ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਏ ਦੌੜੇ।

ਸੋਹਣਾ-ਮੋਹਣਾ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ,
ਖਿੱਦੋ ਵਾਂਗੂੰ ਟੱਪਣ ਲੱਗੇ।
ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੱਸੀ ਜਾਵਣ,
ਨੱਚਣ, ਟੱਪਣ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵਣ।

ਸੋਨੂੰ ਨੱਚਦਾ-ਟੱਪਦਾ ਆਇਆ,
ਗਲ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਢੋਲ ਹੈ ਪਾਇਆ।
ਫੌਜੀ ਚਾਚੇ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਈਆਂ,
ਰਲ-ਮਿਲ ਖੂਬ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾਈਆਂ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਫੌਜੀ ਚਾਚਾ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ?
2. ਗੌਰੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕੀ ਬਣਾਇਆ?
3. ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ?
4. ਖਿੱਦੋ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਖਿੱਚੋ ਵਾਂਗੂੰ ਕੌਣ ਟੱਪਣ ਲੱਗੇ?

1. ਫੌਜੀ ਚਾਚਾ	2. ਗੌਰੀ
3. ਸੋਨੂੰ	4. ਸੋਹਣਾ-ਮੋਹਣਾ

(ਅ) ਢੋਲ ਕਿਸ ਦੇ ਗਲ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਸੀ?

1. ਸੋਨੂੰ	2. ਮੋਨੂੰ
3. ਸੋਹਣਾ	4. ਮੋਹਣਾ

(ੲ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰੌਣਕਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲਾਈਆਂ?

1. ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਕੇ	2. ਭੱਜ ਕੇ
3. ਨੱਚ-ਟੱਪ ਕੇ	4. ਘਰੋ-ਘਰੀ ਜਾ ਕੇ

2. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਗੌਰੀ	ਢੋਲ
ਸੋਨੂੰ	ਪਕੌੜੇ
ਫੌਜੀ ਚਾਚਾ	ਨੱਚਣਾ
ਸੋਹਣਾ-ਮੋਹਣਾ	ਖਿਡੌਣੇ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦਮਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ 😊 ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੋ।

3. ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ :

• ਘੋਲ	ਘੋਲ
• ਸੋਖ	ਸੋਖ
• ਗੋਰੀ	ਗੋਰੀ

• ਕੋਲ	ਕੋਲ
• ਝੋਲਾ	ਝੋਲਾ
• ਕੋਣ	ਕੋਣ

4. ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਹੋੜਾ/ਕਨੌੜਾ (~ / ੋ) ਲਾਓ :

ਅਰਤ

ਟਕਰੀ

ਪਦਾ

ਪੜੀ

ਮਰ

ਘੜਾ

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋੜੇ ਅਤੇ ਕਨੌੜੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਹੋੜੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....

ਕਨੌੜੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

- .....
- .....
- .....
- .....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

6. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- ਮੋਰ ਦੀ ..... ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। (ਤੋਰ/ਤੌਰ)
- ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੁਖਦੀਪ ..... ਹੈ। (ਕੋਰ/ਕੌਰ)
- ਵੇਖੋ, ... ਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਕੋਣ/ਕੌਣ)
- ਫੁਟਬਾਲ ਖੇਡਣਾ ਮੇਰਾ ..... ਹੈ। (ਸ਼ੋਕ/ਸ਼ੌਕ)

“ਘੁੱਗੂ-ਘੂੰ, ਘੁੱਗੂ-ਘੂੰ।” ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਫਿਰ ਖੰਭ ਫਰਕਣ ਲੱਗੇ। ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਜੂ ਅਤੇ ਮੰਜੂ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਗਏ। ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜ਼ਮੀਨ ’ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਪਰ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਰ ਫਸੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੰਜੂ ਨੇ ਘੁੱਗੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੱਕਿਆ। ਸੰਜੂ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਖੰਭਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਡੋਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਫੁਰਰ.....ਕਰਕੇ ਉੱਡ ਗਿਆ। ਉੱਡਦਾ-ਉੱਡਦਾ ਉਹ ਸੰਜੂ ਤੇ ਮੰਜੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਜੂ ਤੇ ਮੰਜੂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ।

“ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉੱਡਿਆ ਜਾਵੇ।

ਘੂੰ-ਘੂੰ ਕਰਦਾ ਗੀਤ ਸੁਣਾਵੇ।”

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. “ਘੁੱਗੂ-ਘੂੰ, ਘੁੱਗੂ-ਘੂੰ” ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੌਣ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ?
2. ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ?
3. ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸੰਜੂ ਤੇ ਮੰਜੂ ਵੱਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ?
4. ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਵਾਕ 'ਤੇ ਸਹੀ (✓) ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਾਕ 'ਤੇ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

- (ੳ) ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉੱਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।
- (ਅ) ਸੰਜੂ ਅਤੇ ਮੰਜੂ ਨੇ ਘੁੱਗੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।
- (ੲ) ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸੰਜੂ ਅਤੇ ਮੰਜੂ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ।
- (ਸ) ਸਾਨੂੰ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਲਾਓ :

- (ੳ) ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਫੁਰਰ ਕਰਕੇ ਉੱਡ ਗਿਆ।
- (ਅ) ਘੁੱਗੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਖੰਭ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਰ ਫਸ ਗਈ।
- (ੲ) ਸੰਜੂ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਡੋਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

3. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਸੰ	ਕੈਂ	ਜੂ	ਖੰ	ਚੀ	ਘ
ਤੀ	ਪੀਂ	ਆਂ	ਡ	ਬ	ਸੰ

- ਸੰਜੂ   • .....   • .....   • .....
- .....   • .....   • .....   • .....

4. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

ਕੰਨ	ਕੰਨ	ਕੱਨ
ਅੰਡਾ	ਆਂਡਾ	ਅਂਡਾ
ਢਾਂਕਣ	ਢੱਕਣ	ਢੰਕਣ
ਪਰਾਂਦੀ	ਪਰਾਦੀ	ਪਰਾਦੀਂ
ਜੱਗ	ਜੰਗ	ਜਗ

5. ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

21

• ਹੱਸ

.....

• ਹੰਸ

.....

• ਬਾਡਾ

.....

• ਬਾਂਗਾ

.....

• ਅੱਗ

.....

• ਅੰਗ

.....

• ਸਾਗ

.....

• ਸਾਂਗ

.....

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

6. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਸੋਹਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਛੀਆਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੋਗਾ ਵੀ ਪਾ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਜਾਣਗੇ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

7. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਪੰਛੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੰਗ ਭਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੋ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

.....

.....

.....

.....

ਥਰਰਰ....., ਟੈਂਕਟਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ਼ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੀਤ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਮਾਮਾ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਨਾਨਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਨਾਨਕਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾਈ। ਮਾਮੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਢਿੱਡ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਮਾਮੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਮਾਮੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਫਟਾਫਟ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਈ। ਫਿਰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਰਿੰਨ੍ਹਿਆ ਸਾਗ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਵਿੱਚ ਤਰਦਾ ਘਿਓ ਵੇਖ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਾੜ੍ਹਨੀ ਵਾਲ਼ਾ ਦੁੱਧ ਡੀਕ ਲਾ ਕੇ ਪੀ ਗਈ। ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਇਹ ਵੇਖ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਕਿੱਥੇ ਗਈ?
2. ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਸੀ?
3. ਮਾਮੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਲਈ ਕੀ ਬਣਾਇਆ?
4. ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਕਿਉਂ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

- (ੳ) ਪ੍ਰੀਤ ..... 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਨਾਨਕੇ ਆਈ।
 1. ਜੀਪ   2. ਟ੍ਰੈਕਟਰ   3. ਬੱਸ
- (ਅ) ਮਾਮੀ ਨੇ ..... ਦੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਈ।
 1. ਮੱਕੀ   2. ਕਣਕ   3. ਬਾਜਰਾ
- (ੲ) ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ..... ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।
 1. ਚਾਹ   2. ਲੱਸੀ   3. ਦੁੱਧ

2. ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (ੳ) ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਲੈਣ ਕੌਣ ਆਇਆ?
 .....
- (ਅ) ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਆ ਗਿਆ?
 .....
- (ੲ) ਸਾਰੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਕਿਉਂ ਹੱਸ ਪਏ?
 .....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

3. ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੈਰੀਂ ਰਾਰਾ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਪੈਰੀਂ ਰਾਰਾ

- .....
- .....
- .....

ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ

- .....
- .....
- .....

4. ਸੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਾਓ :

24

- ਤਰੇਲ   ਤ੍ਰੇਲ
- ਗਰੰਥ   ਗੰਥ
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ   ਪਰਸ਼ਨ
- ਕੱਲ੍ਹ   ਕੱਲ
- ਪੜ੍ਹਨਾ   ਪੜਨਾ
- ਮੁੜਕਾ   ਮੁੜ੍ਹਕਾ

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

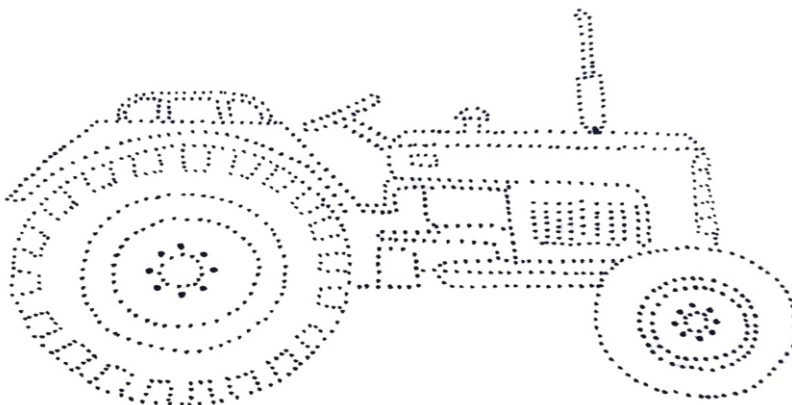
5. ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ :

ਪ੍ਰਣ	ਪ੍ਰੈਸ	ਕਿਲ੍ਹਾ	ਪੀੜੀ
ਆਲ੍ਹਣਾ	ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ	ਟ੍ਰੰਕ	ਗੰਥ
ਪੜ੍ਹਨਾ	ਕ੍ਰਿਕੇਟ	ਪ੍ਰਸ਼ਨ	ਚੁੱਲ੍ਹਾ
ਮਨਪ੍ਰੀਤ	ਪੜ੍ਹਾਈ	ਅਨਪੜ੍ਹ	ਸ੍ਵੈ-ਇੱਛਾ

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

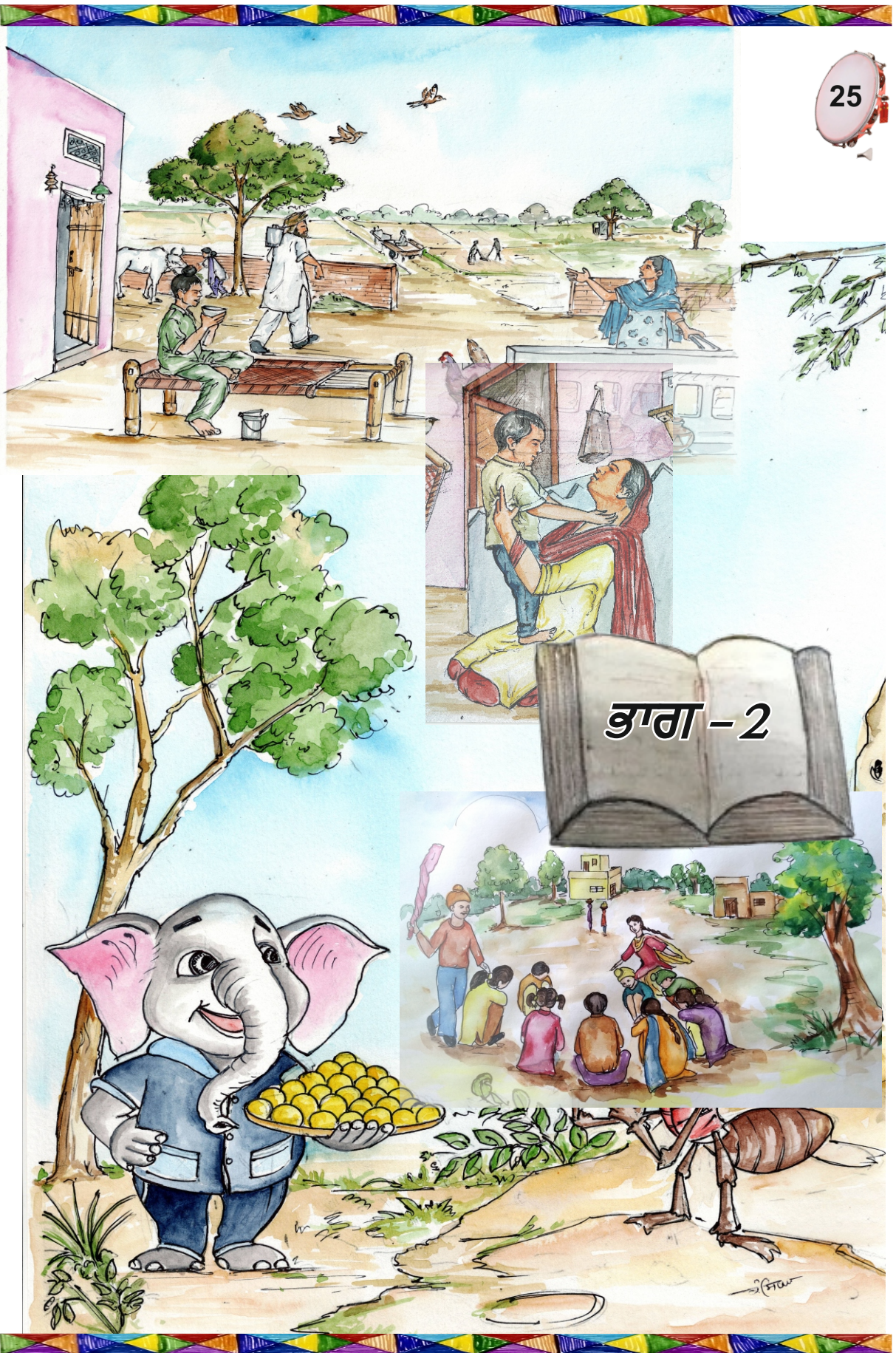
6. ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ :

7. ਨਾਨਕੇ ਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ-ਕੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ :

- .....   • .....   • .....
- .....   • .....   • .....

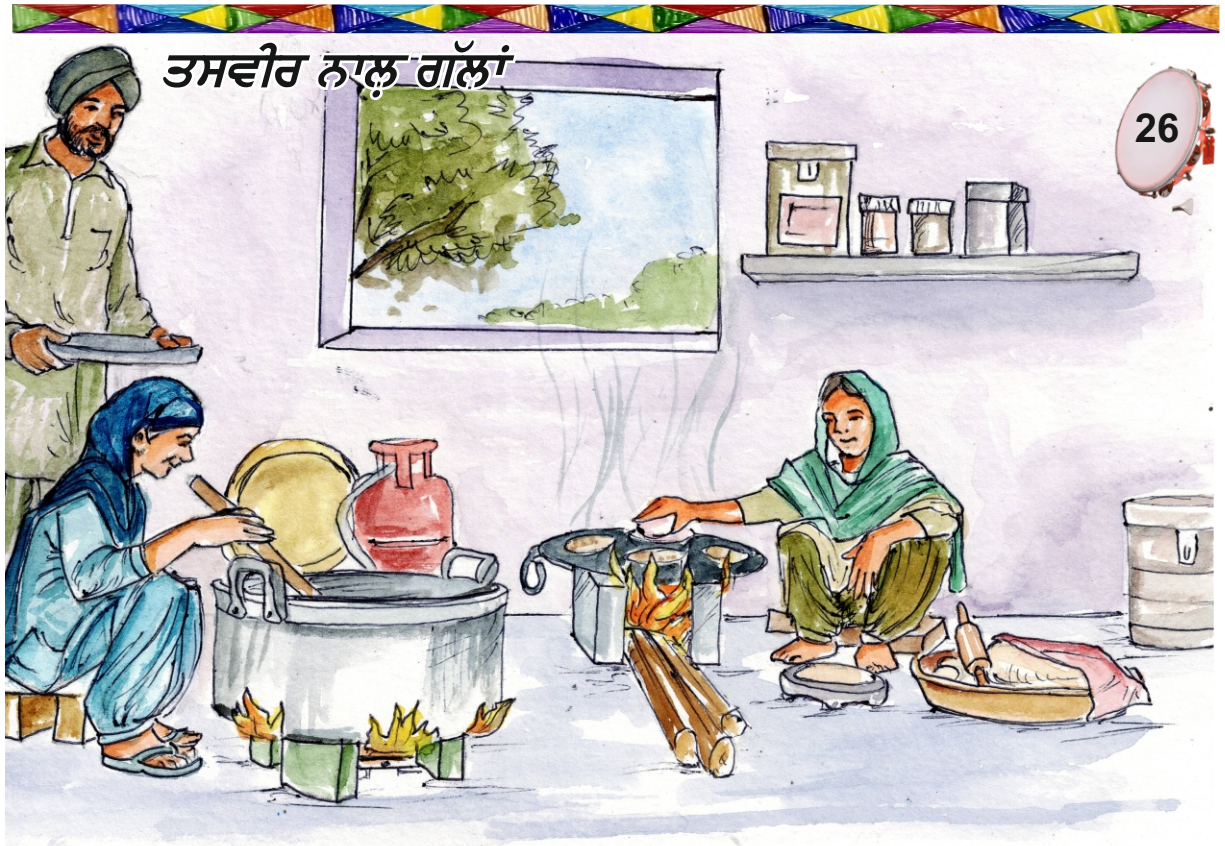

ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ

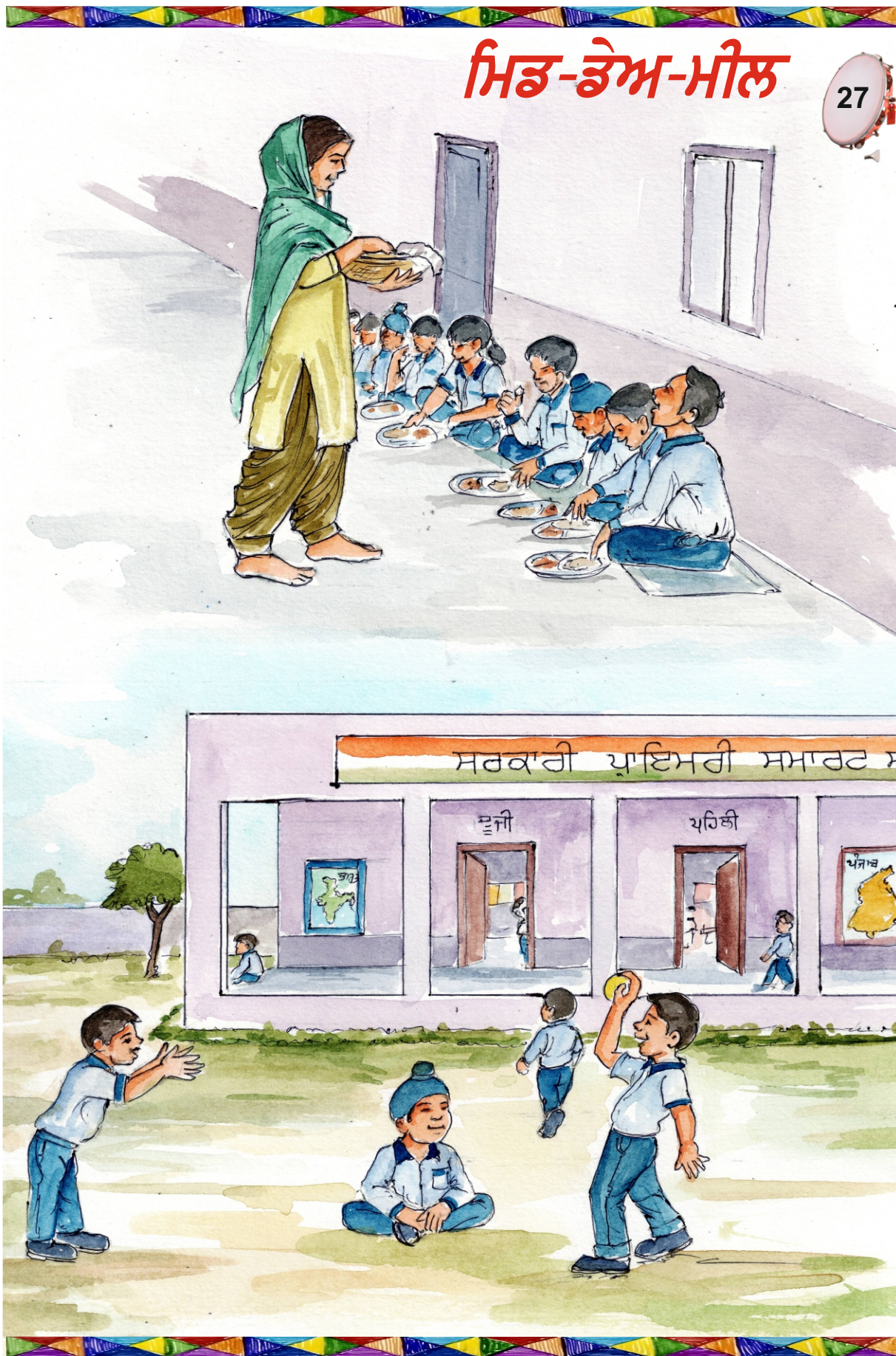
26

ਮਿਡ-ਡੇਅ-ਮੀਲ

27

ਪਾਠ-1 ਮੇਰੀ ਮਾਂ

ਪਿਆਰੀ-ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,
ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ।
ਕਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦੀ,
ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਖੂਬ ਖਿਡਾਉਂਦੀ।

ਲੋਰੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਸੁਆਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,
ਗਾ-ਗਾ ਗੀਤ ਜਗਾਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ।
'ਚੜੀ, ਕਬੂਤਰ', 'ਅਹੁ ਏ ਕਾਂ',
ਮੁੜ-ਮੁੜ ਦੱਸਿਆ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਨਾਂ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ

1. ਕੁੱਛੜ-ਗੋਦੀ
2. ਸੀਸ-ਸਿਰ

3. ਸੁੱਚਾ-ਪਵਿੱਤਰ
4. ਲੋਰੀਆਂ-ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੁਆਉਣ ਲਈ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਗੀਤ
5. ਡਾਢਾ - ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ,
ਮਾਂ ਤੋਂ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾ।
ਮਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਵਾਂ?
ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂ।

ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਜੋ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ,
ਉਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੱਲਾਂ।
ਹਰ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉੱਚਾ,
ਮਾਂ ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ ਸੁੱਚਾ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ?
2. ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹੋ?

3. 'ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂ' ਸਤਰ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
4. ਮਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈ?
5. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

- (ੳ) ਮਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਵਾਂ,
ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ .....। (ਝੁਕਾਵਾਂ/ਵਧਾਵਾਂ)
- (ਅ) ਹਰ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉੱਚਾ,
ਮਾਂ ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ .....। (ਗੁੱਛਾ/ਸੁੱਚਾ)
- (ੲ) ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ,
ਉਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ .....। (ਗੱਲਾਂ/ਚੱਲਾਂ)

2. ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) 'ਕੁੱਛੜ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਚੁਣੋ :

- ਗੋਦੀ ਚੁੱਕਣਾ ☐ • ਬੈਠਣਾ ☐ • ਸੌਣਾ ☐

(ਅ) ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੁਆਉਣ ਲਈ ਮਾਂ ਕੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ?

- ਭਜਨ ☐ • ਲੋਰੀ ☐ • ਕਵਿਤਾ ☐

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ-ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

.....
.....

(ਅ) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ?

.....
.....

(ੲ) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋ?

.....
.....

4. ਸਮਝੋ, ਲਭੋ ਅਤੇ ਕਰੋ :

31

ਪਿਆਰੀ - ਪਿਆਰੀ

• ..... • .....
• ..... • ..... • ..... • .....
• ..... • ..... • ..... • .....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

5. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਲੈਅਮਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਾਓ :

ਮਾਂ	ਛਾਂ	ਯਾਦ	ਗਾਂ
ਪਿਆਰੀ	ਸੋਹਣੀ	ਨਿਆਰੀ	ਕਿਆਰੀ
ਲਡਾਉਂਦੀ	ਝੁਕਾਵਾਂ	ਸੁਆਉਂਦੀ	ਖਿਡਾਉਂਦੀ
ਸੀਸ	ਰੀਸ	ਰੀਲ	ਫੀਸ

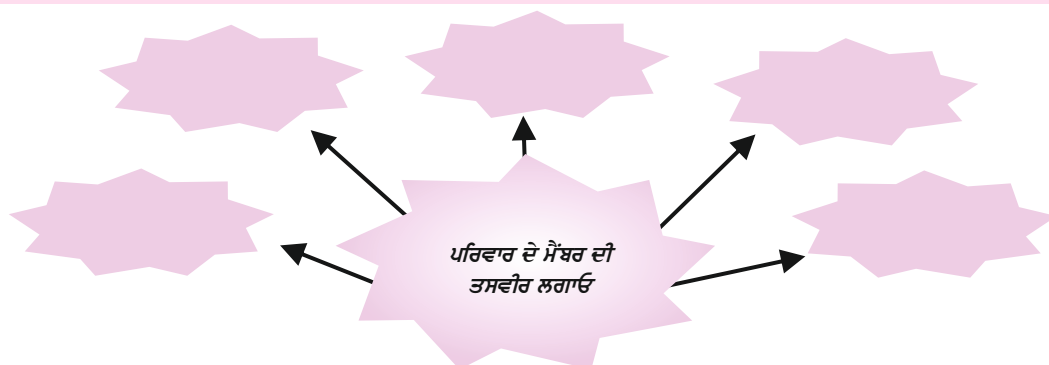
6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਕਰੋ :

• ਮਾਤਾ	ਪਿਤਾ	• ਦਾਦਾ	.....
• ਚਾਚਾ	.....	• ਮਾਮਾ	.....
• ਮਾਸੀ	.....	• ਭੂਆ	.....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

7. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਕਰੋ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦਮਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਭਿਆਸੀ ਪੰਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ 😊 ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੋ।

ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਬਾਲਕ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਵਾ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਬੁਝ ਗਈ। ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ, “ਭੂਤ-ਭਤ!” ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਰੰਭਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮੋਹਨ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਤੂੰ ਭੱਜ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ ਏਂ?” “ਰੰਭਾ ਮਾਈ... ਭੂਤ!” ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ। ਰੰਭਾ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ, “ਮੋਹਨ! ਚੱਲ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰ।”

ਦੋਵੇਂ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਰੰਭਾ ਨੇ ਲਾਲਟੈਣ ਜਗਾਈ।

“ਮੋਹਨ, ਦਿਖਾ ਕਿੱਥੇ ਐ, ਭੂਤ? ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਿੱਲੀ

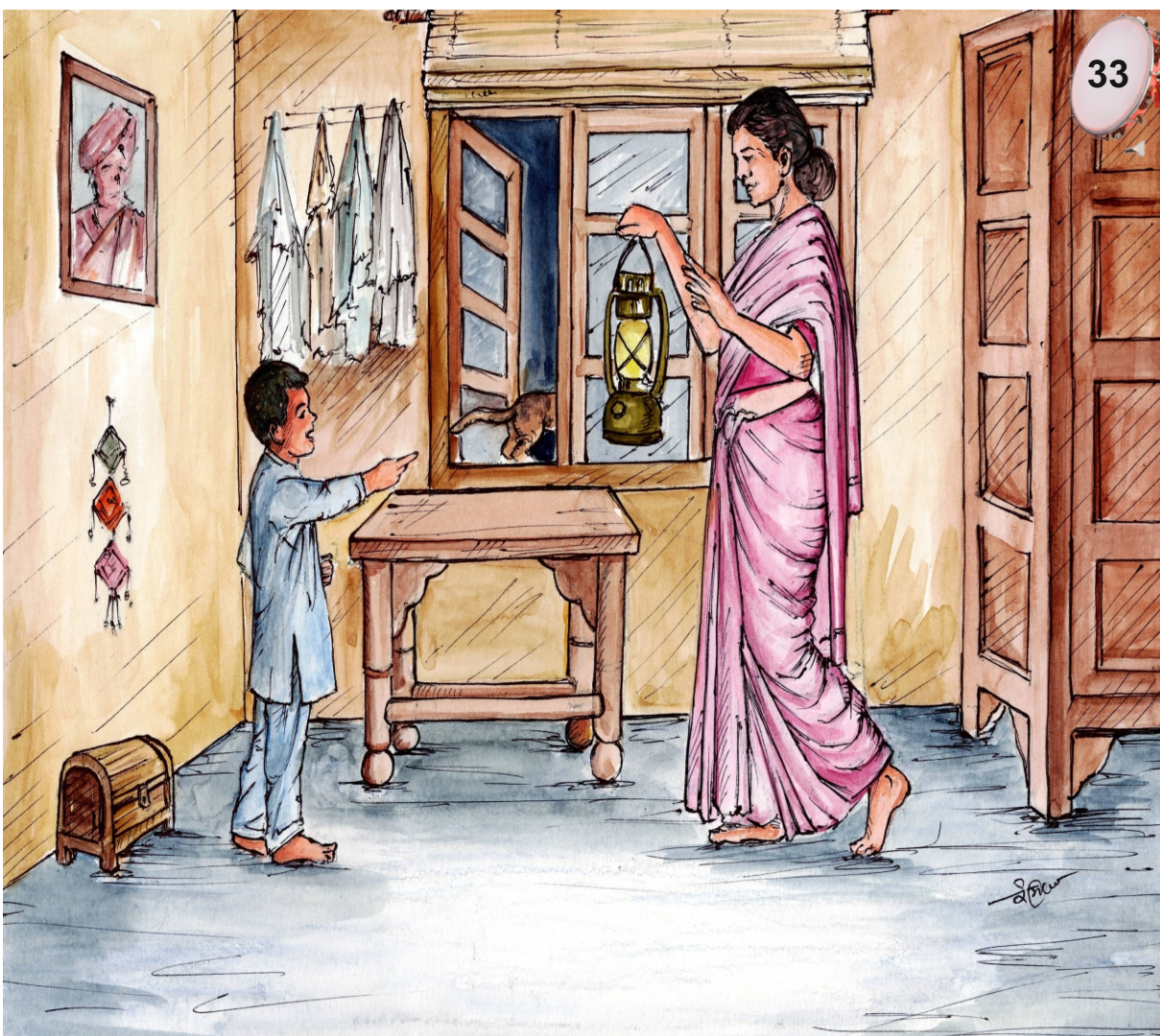
ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ

1. ਬਾਲਕ - ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ

3. ਮਹਾਤਮਾ - ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ

2. ਲਾਲਟੈਣ - ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ

ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਸਨ। ਰੰਭਾ ਨੇ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਕੱਪੜੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਰੰਭਾ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਰੰਭਾ ਬੋਲੀ, “ਮੋਹਨ, ਲੈ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਭੂਤ।”

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਓ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਬਾਲਕ ਕੌਣ ਸੀ?

ਇਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਰਮਚੰਦ ਗਾਂਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟਣ ਕਿਉਂ ਬੁਝ ਗਈ?
2. ਮੋਹਨਦਾਸ ਦੇ ਡਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ?
3. ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਲੱਗਿਆ ਹੈ?
4. ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਬੁਝ ਗਈ?

1. ਪਾਣੀ	2. ਰੋਸ਼ਨੀ
3. ਹਵਾ	4. ਸੂਰਜ

(ਅ) ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਨਾਲ਼ ਕੀ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ?

1. ਪੱਤੇ	2. ਕੱਪੜੇ
3. ਲਾਲਟੈਣ	4. ਰੰਭਾ

(ੲ) ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਮਿਲਿਆ?

1. ਬਿੱਲੀ	2. ਹਵਾ
3. ਆਦਮੀ	4. ਰੰਭਾ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਮੋਹਨ ਕਿਸ ਤੋਂ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ?

.....
.....

(ਅ) ਮੋਹਨ ਨੇ ਡਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਕੀਤਾ?

.....
.....

(ੲ) ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

.....
.....

(ਸ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ?

.....
.....

3. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਮੋਹਨ	ਪਹਿਲੀ ਧੁਨੀ (ਮੋ)	ਅੰਤਿਮ ਧੁਨੀ (ਨ)
(ਅ) ਖਿੜਕੀ	.....	.....
(ੲ) ਲਾਲਟੈਣ	.....	.....
(ਸ) ਮਹਾਤਮਾ	.....	.....
(ਹ) ਭੰਗੜਾ	.....	.....

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ (ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ) :

ਰਾਤ - ਦਿਨ

ਹਨੇਰਾ - .....

ਤੇਜ਼ - .....

ਹੱਸਣਾ - .....

ਬਾਹਰ - .....

ਉੱਚਾ - .....

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

5. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਸੋਨਾ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬੜ੍ਹਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਹ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਦੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਂਦੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ। ਬੱਚੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਧੂ ਮੈਡਮ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਆਦਤ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

6. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫਰਕ ਲਭੋ :

7. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

- ..... • ..... • .....
- ..... • ..... • .....

8. ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਓ :

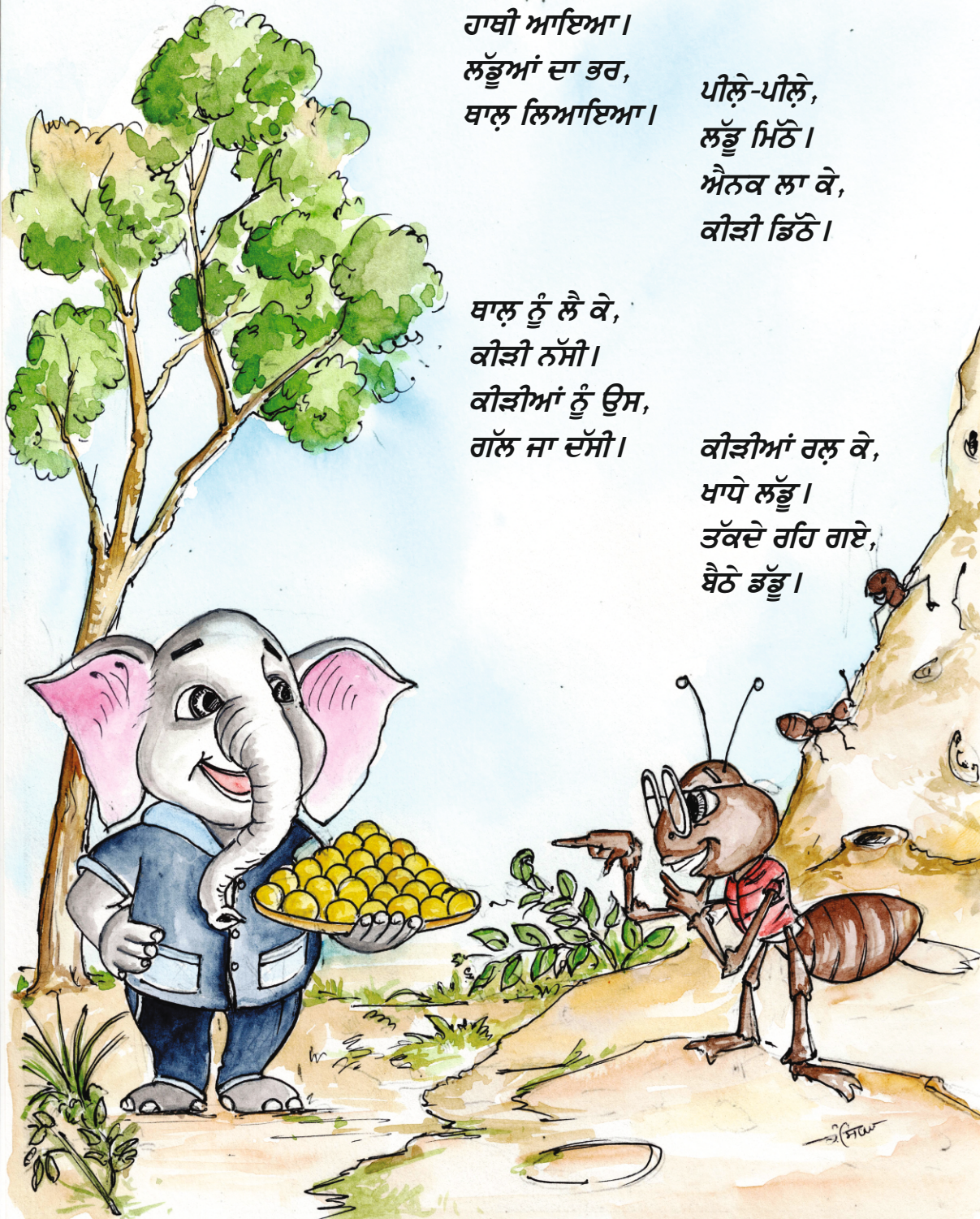

ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ,
ਹਾਥੀ ਆਇਆ।
ਲੱਛੂਆਂ ਦਾ ਭਰ,
ਥਾਲ ਲਿਆਇਆ।

ਪੀਲੇ-ਪੀਲੇ,
ਲੱਛੂ ਮਿਠੇ।
ਐਨਕ ਲਾ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਡਿਠੇ।

ਥਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਨਸੀ।
ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ,
ਗੱਲ ਜਾ ਦੱਸੀ।

ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ ਕੇ,
ਖਾਧੇ ਲੱਛੂ।
ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ,
ਬੈਠੇ ਡੱਛੂ।

ਲੱਭੂ ਖਾ ਕੇ,
ਥਾਲੀ ਮੋੜੀ।
ਕੀੜੀ ਨੇ ਇੱਕ,
ਕਵਿਤਾ ਜੋੜੀ।

“ਘਰ ਅਸਾਡੇ,
ਜਦ ਵੀ ਆਓ।
ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ,
ਲੱਭੂ ਲਿਆਓ।”

ਕਵਿਤਾ ਸੁਣ
ਕੇ ਹਾਥੀ ਹੱਸੇ,
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ,
ਕੀੜੀ ਨੱਸੇ।

ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ,
ਹਿਲਾਈ ਜਾਵੇ।
ਕੀੜੀ ਗਿੱਧਾ,
ਪਾਈ ਜਾਵੇ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਲੱਭੂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾ ਲਏ?
2. ਲੱਭੂ ਖਾ ਕੇ ਕੀੜੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ?
3. ਹਾਥੀ ਕਿਉਂ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ?
4. ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ,
ਹਾਥੀ .....।
ਲੱਡੂਆਂ ਦਾ ਭਰ
ਥਾਲ਼ .....।

ਲੱਡੂ ਖਾ ਕੇ,
ਥਾਲ਼ੀ .....।
ਕੀੜੀ ਨੇ ਇੱਕ
ਕਵਿਤਾ .....।

2. ਸਹੀ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ (✓) 'ਤੇ ਗਲਤ ਵਾਕ ਸਾਮ੍ਹਣੇ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

- ਕੀੜੇ ਦੇ ਘਰ ਡੱਡੂ ਆ ਗਿਆ।
- ਕੀੜੀਆਂ ਨੇ ਰਲ਼ ਕੇ ਲੱਡੂ ਖਾਧੇ।
- ਹਾਥੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
- ਕੀੜੇ ਨੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਜੋੜੀ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

3. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ (ਕੌਣ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?) :

ਹਾਥੀ

ਗੁਫਾ

ਸ਼ੇਰ

ਜੰਗਲ਼

ਕੀੜੀਆਂ

ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ

ਡੱਡੂ

ਖੁੱਡਾਂ

ਚਿੜੀ

ਆਲੂਣੇ

4. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲੈਆਤਮਿਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

40

ਆਇਆ	ਲਿਆਇਆ	ਲੱਭੂ	.....
ਮਿੱਠੇ	.....	ਆਓ	.....
ਲੱਸੀ	.....	ਜੋੜੀ	.....

5. ਆਓ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਈਏ :

ਮਾ - ..... ਮਾਸੀ.....
 ਸਿ - .....
 ਰੁ - .....
 ਟੈ - .....

ਕੋ - .....
 ਦੰ - .....
 ਪੂ - .....
 ਦ - .....

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

6. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦੇ। ਬਾਂਦਰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਨਾਰੀਅਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ। ਹਾਥੀ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਉਪਰ ਝੂਟੇ ਦਿੰਦਾ। ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਝੂਟੇ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ। ਦੋਵੇਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਖੂਬ ਹੱਸਦੇ। ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ।

7. ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਓ :

ਘ	ਘਾ	ਘਿ	ਘੀ	ਘੁ	ਘੂ	ਘੇ	ਘੈ	ਘੌ	ਘੌਂ	ਘੰ	ਘਾਂ
ਗ	ਗਾ	ਗਿ	ਗੀ	ਗੁ	ਗੂ	ਗੇ	ਗੈ	ਗੌ	ਗੌਂ	ਗੰ	ਗਾਂ
ਖ	ਖਾ	ਖਿ	ਖੀ	ਖੁ	ਖੂ	ਖੇ	ਖੈ	ਖੌ	ਖੌਂ	ਖੰ	ਖਾਂ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੌ	ਕੌਂ	ਕੰ	ਕਾਂ

ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਲੁੱਡੋ ਵਾਂਗ ਖੇਡੋ।

ਸਹੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੋਗੇ।

8. ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ :

- ਕੀੜੀਆਂ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

• ..... • ..... • .....
• ..... • ..... • .....

- ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਖਾਣ ਵਾਲ਼ੀ ਵਸਤੂ ਹੈ?

.....
.....

ਮੈਂ ਨਿੰਮ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਦਰਖਤ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਮੇਰੇ ਟਾਹਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੀਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਫੁੱਲ, ਫਲ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਫਲ ਨੂੰ ਨਿਮੋਲੀ ਜਾਂ ਨਿਬੋਲੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ - ਅਰਥ

1. ਵੈਦ : ਜੜੀਆਂ-ਬੂਟੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਾ
2. ਗੁਣਕਾਰੀ : ਲਾਭਦਾਇਕ / ਫਾਇਦੇਮੰਦ

3. ਘੋਟਣਾ : ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਔਜ਼ਾਰ

4. ਸੰਦੂਕ : ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਵੱਡਾ-ਅਕਾਰੀ ਬਕਸਾ

5. ਫਰਨੀਚਰ : ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਸਮਾਨ

ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਕੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਬਣ ਤੇ ਤੇਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਾਤਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੰਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੌੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ ਪਰ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਾਂ।

ਵੈਦ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਸੁਕਾ ਕੇ ਟੁੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਰਮ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇੰਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਕਣਕ ਦੇ ਢੋਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਬਾਲ ਕੇ, ਉਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ ਦੇ ਘੋਟਣੇ ਅਤੇ ਨਿੰਮ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ :

ਨਿੰਮ ਦਾ ਘੋਟਣਾ ਲਿਆ ਦੇ,
ਚਟਣੀ ਜੇ ਖਾਣੀ ਕੁੰਡੇ ਦੀ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਵਾ ਬਹੁਤ ਸੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਨਿੰਮ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕੀ ਲਾਭ ਹਨ?
2. ਨਿੰਮ ਸਾਡੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?
3. ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਦਾਤਣ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
4. ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਨਿੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

1. ਕਿੱਕਰ   2. ਟਾਹਲੀ   3. ਨਿੰਮ   4. ਬੋਹੜ

(ਅ) ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿੰਮ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

1. ਗੁਲਕੰਦ   2. ਚਟਣੀ   3. ਮਿਠਿਆਈ   4. ਦਵਾਈਆਂ

(ੲ) ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. ਲਸੂੜੀ   2. ਨਿਮੋਲੀ   3. ਬੇਰ   4. ਤੂਤੀਆਂ

(ਸ) ਕਣਕ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਿੰਮ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

1. ਜੜ੍ਹ   2. ਤਣਾ   3. ਪੱਤੇ   4. ਫਲ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਲੋਕ ਨਿੰਮ ਕਿੱਥੇ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ?

.....

(ਅ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

.....

(ੲ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

.....

(ਸ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ?

.....

3. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਨਿੰਮ ਦਾ ਦਰਖਤ ਬਹੁਤ ..... ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਵੱਡਾ/ਛੋਟਾ)
 (ਅ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਦਾਤਣ ..... ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਮਿੱਠੀ/ਕੌੜੀ)
 (ੲ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਛਾਂ ..... ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਸੰਘਣੀ/ਵਿਰਲੀ)
 (ਸ) ਨਿੰਮ ਹਵਾ ਨੂੰ ..... ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਸੁੱਧ/ਅਸੁੱਧ)

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

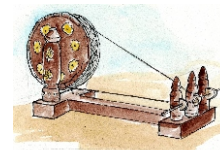
4. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧੁਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਲਿਖੋ ਜਿਵੇਂ :

ਵਿਹੜਿਆਂ = ਵਿ+ਹ+ੜਿਆਂ	ਮਜ਼ਬੂਤੀ = ...
ਟਾਹਣਿਆਂ = ...	ਨਿਮੋਲੀਆਂ = ...
ਦਰਖਤ = ...	ਫਰਨੀਚਰ = ...
ਘੋਟਣਾ = ...	ਗੁਣਕਾਰੀ = ...
ਟ੍ਰੱਕਾਂ = ...	ਦਵਾਈਆਂ = ...

5. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਾਓ :

ਜਿਵੇਂ- (ਨਿੰਮ)	=	ਨਿੱਮ	ਕਨਕ	=	ਕਣਕ
ਕੌੜੀਆਂ	=	ਕੋੜੀਆਂ	ਫਰਨੀਚਰ	=	ਫਰਨਿਚਰ
ਦਰਖਤ	=	ਦਰੱਖਤ			

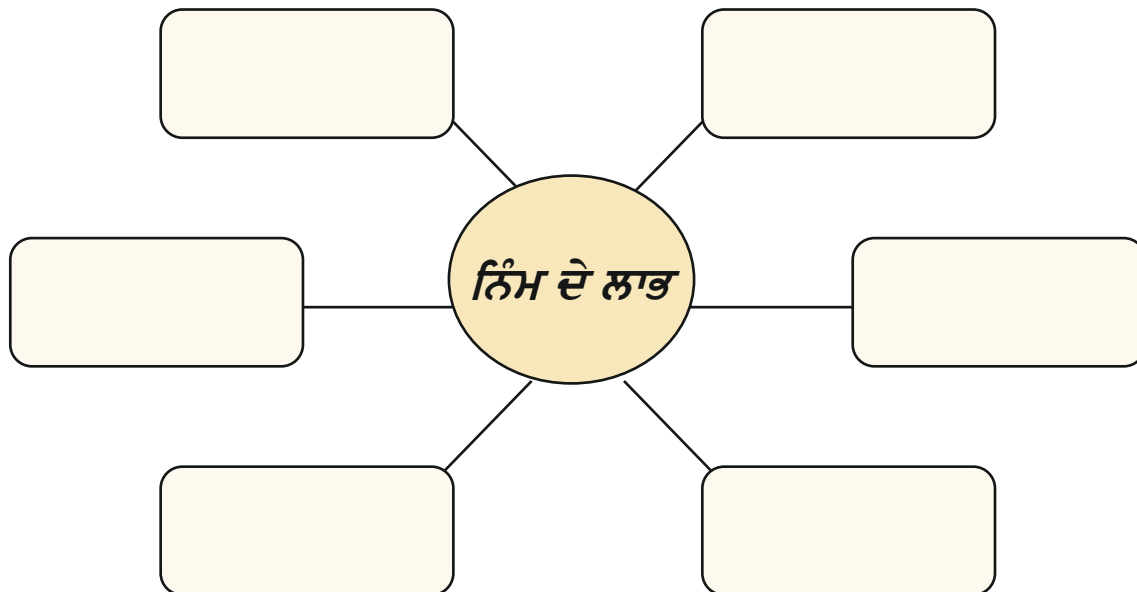

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ (ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ) :

ਕਮਜ਼ੋਰ	=	ਮਜ਼ਬੂਤ	ਉੱਚਾ	=	.....
ਅਸੁੱਧ	=	.....	ਨੇੜੇ	=	.....
ਮਿੱਠਾ	=	.....	ਰਾਤ	=	.....
ਛਾਂ	=	.....	ਵੱਡਾ	=	.....

7. ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ :

8. ਨਿੰਮ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ :- ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਵਰਕਸ਼ੀਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਵਰਕਸ਼ੀਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ 😊 ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੋ।

ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਝ ਘਰ ਕੱਚੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿਰਸਾਣ ਹਨ। ਉਹ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲਾਂ ਬੀਜਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਣਕ, ਚੌਲ਼ ਆਪਣੇ ਲਈ ਰੱਖ ਕੇ, ਬਾਕੀ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਹਨਤੀ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਦਾ ਤੇ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਸਿਊਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁਰਪੇ-ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ-ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਅਨਾਜ : ਕਣਕ, ਚੌਲ਼ ਆਦਿ

2. ਕਿੱਤੇ : ਕੰਮ

3. ਰੋਣਕ : ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਡਾਕਖਾਨਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਫਰਿਜ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਥੇ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ, ਸਾਗ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਲੀ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੁੱਖ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਨਵੇਂ ਰੁੱਖ ਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਮੇਲਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੌਣਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ?
2. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਨ?
3. ਚਾਚਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
4. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ?
5. ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਬਿਜਲੀ, ਸ਼ਹਿਰ, ਪੱਕੇ, ਮਿਹਨਤੀ, ਮੇਲਾ)

(ੳ) ਅਸੀਂ ..... ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

(ਅ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ..... ਹਨ।

(ੲ) ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੁਣ ..... ਵਰਗਾ ਹੈ।

(ਸ) ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ..... ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।

(ਹ) ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ..... ਹੈ।

2. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਮੋਚੀ

ਜੁਲਾਹਾ

ਦਰਜ਼ੀ

ਤਰਖਾਣ

ਲੁਹਾਰ

ਕੱਪੜੇ ਸਿਊਂਣ ਵਾਲ਼ਾ

ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲ਼ਾ

ਖੁਰਪੇ ਅਤੇ ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲ਼ਾ

ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲ਼ਾ

ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲ਼ਾ

3. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੇ ਘਰ ਹਨ?

.....

.....

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

.....

.....

(ੲ) ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਕੀ-ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ?

.....

.....

(ਸ) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

.....

.....

(ਹ) ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਲੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

.....

.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਪਿੰ	ਟੈ	ਰੌ	ਹ
ਮੁ	ਲੋ	ਕਿ	ਲਾ

• ਪਿੰਡ • • • • •

• • • • •

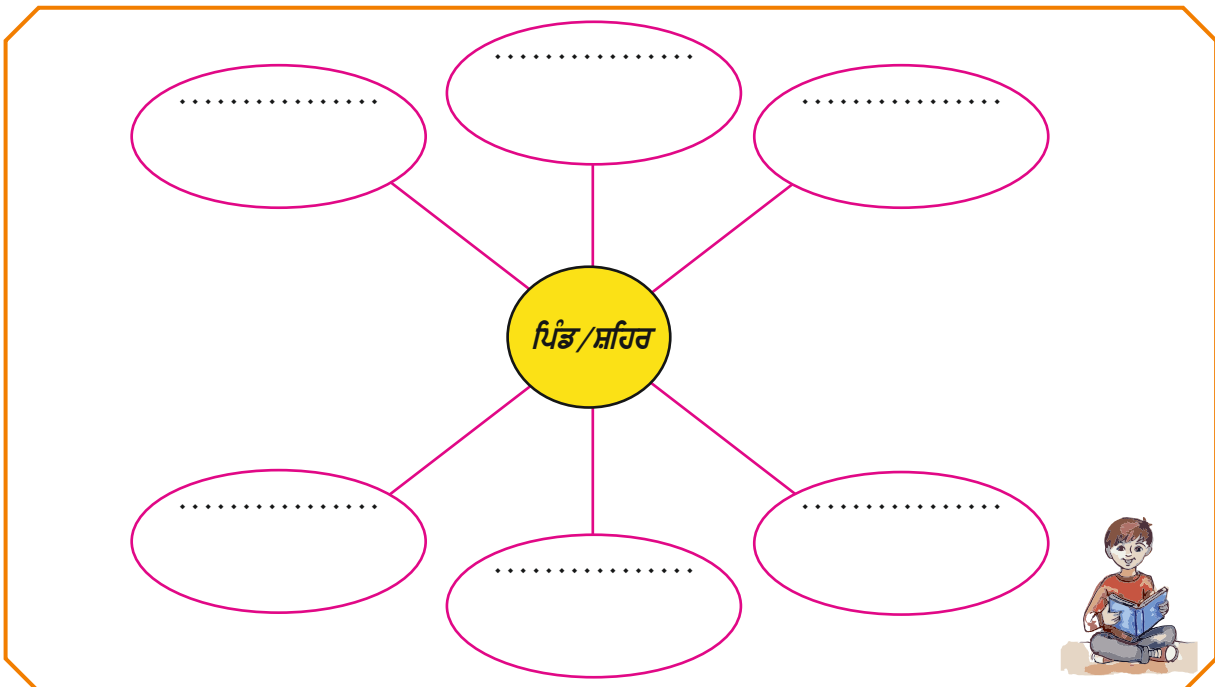
5. ਧੁਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

51

• ਰੋਟੀ	ਸੋਟੀ	.....	.....
• ਮੇਲਾ	ਠੇਲਾ	.....	.....
• ਸਾਰੇ	ਚਾਰੇ	.....	.....
• ਰੁੱਖ	ਸੁੱਖ	.....	.....

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

6. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲਿਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਹੈ :

7. ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਦੀ ਖਾਸ ਗੱਲ ਲਿਖੋ :

.....

.....

8. ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਗੋਲਾ ਲਾਓ :

• ਸਕੂਲ	• ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ	• ਹਸਪਤਾਲ	• ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ
• ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ	• ਡਾਕਖਾਨਾ	• ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ	• ਪਾਰਕ

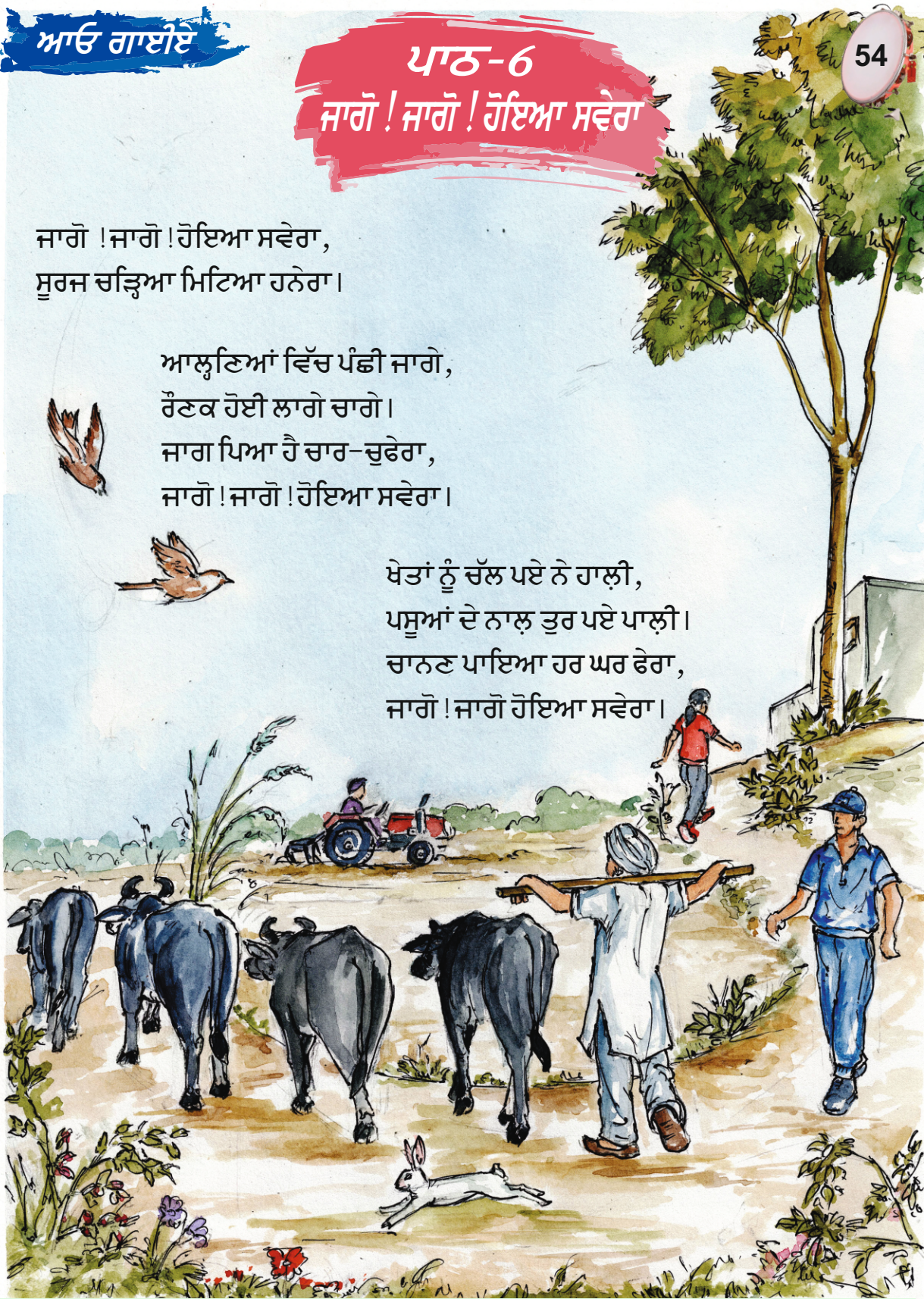

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ,
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਿਟਿਆ ਹਨੇਰਾ।

ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਜਾਗੇ,
ਰੋਣਕ ਹੋਈ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ।
ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਨੇ ਹਾਲੀ,
ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਪਾਲੀ।
ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ ਹਰ ਘਰ ਫੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਆਲ੍ਹਣਾ : ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਘਰ 2. ਹਾਲੀ : ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ 3. ਰੋਣਕ : ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ 4. ਚੁਫੇਰਾ : ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ 5. ਪਾਲੀ : ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ 6. ਲਾਗੇ : ਨੇੜੇ 7. ਮਿਟਿਆ : ਖਤਮ ਹੋਇਆ 8. ਬਥੇਰਾ : ਵਾਧੂ, ਜ਼ਿਆਦਾ 9. ਅਵੇਰਾ : ਦੇਰ

ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਪਈ ਚੱਲੇ,
ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੇ?
ਜਾਗੋ ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਬੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ ਜਾਗੇ,
ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ।
ਕੰਮ ਕਰੋ, ਨਾ ਕਰੋ ਅਵੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਹਨੇਰਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
2. ਸਵੇਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ?
3. ਪਾਲੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
4. ਸਾਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਕਿਉਂ ਉੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

- ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ !
- ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ
- ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ
- ਰੌਣਕ ਹੋਈ

- ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ
- ਪੰਛੀ ਜਾਗੇ
- ਮਿਟਿਆ ਹਨੇਰਾ
- ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- ਪੰਛੀ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ( )
- ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਣ ਨਾਲ਼ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ( )
- ਦੇਰ ਨਾਲ਼ ਸੌਣਾ ਚੰਗੀ ਆਦਤ ਹੈ। ( )
- ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ( )

3. ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ?

.....

.....

(ਅ) ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

.....

.....

(ੲ) ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਣ ਦੇ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦੇ ਹਨ?

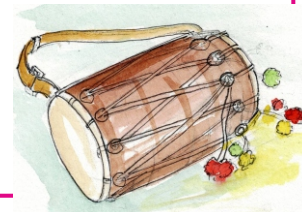
.....

.....

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ :

ਸਵੇਰਾ
ਲਾਗੇ
ਸੌਣਾ
ਠੰਢਾ
ਚੜ੍ਹਨਾ

ਗਰਮ
→ ਹਨੇਰਾ
ਦੂਰ
ਜਾਗਣਾ
ਛਿਪਣਾ

ਪੜ੍ਹੀਏ ਅਤੇ ਲਿਖੀਏ

6. ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਪੜ੍ਹੀਏ ਫਿਰ ਸੋਹਣਾ-ਸੋਹਣਾ ਲਿਖੀਏ :

ਏਕਮ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਨਾਲ ਸੈਰ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ। ਸੈਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦ ਚਮਕਾਉਂਦਾ। ਫਿਰ ਨ੍ਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੋ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

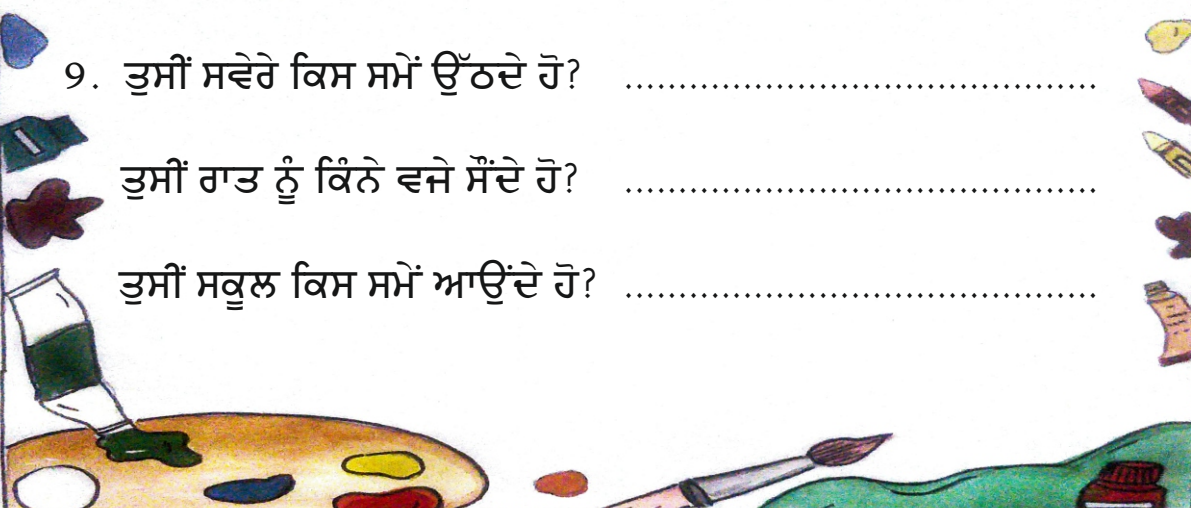
8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ :

•	•	• .....
•	•	• .....
•	•	• .....

9. ਤੁਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਉੱਠਦੇ ਹੋ? .....

ਤੁਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਸੌਂਦੇ ਹੋ? .....

ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋ? .....

ਤੇਲੀ ਰਾਮ ਕੰਮ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਵਧੇਰੇ ਵੇਖਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦੱਸਦਾ। ਉਸਦੀ ਇਸ ਆਦਤ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਘੜਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ। ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਮਿਲਨਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਮੈਂ ਮੁਰਗੀ ਖਰੀਦਾਂਗਾ।

ਜਦ ਉਹ ਮੁਰਗੀ ਆਂਡੇ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੂਚੇ ਨਿਕਲਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਬੱਕਰੀ ਲਵਾਂਗਾ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ : ਜੋ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦੱਸੇ

2. ਵਛੇਰੀ : ਘੋੜੀ ਦੀ ਬੱਚੀ

3. ਟੱਬਰ : ਪਰਿਵਾਰ

ਉਹਨਾਂ ਮੇਮਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਗਾਂ ਲਵਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਗਾਂ ਵੱਢੇ-ਵੱਢੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਮੱਝ ਖਰੀਦਾਂਗਾ। ਉਹ ਮੱਝ ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਘੋੜੀ ਲਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਘੋੜੀ ਵੀ ਵਢੇਰੇ-ਵਢੇਰੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗਾ।

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਧੇਗਾ। ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਤ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਭੰਗੜਾ ਪਾਵਾਂਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਨੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕੇ। ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਖੜਾਕ ਹੋਇਆ, ‘ਧੜਮ’ ਘੜਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਡਿਗ ਕੇ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਘੜੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਬੋਲਿਆ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਘੜੇ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਹੈ... ਦੇਖ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ... ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?”

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ?
2. ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸੇਠ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਿਆ?
3. ਘੜਾ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਮਿਲੇ?
4. ਜੇਕਰ ਘੜਾ ਨਾ ਟੁੱਟਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ ਕੀ ਕਰਦਾ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਲੀ ਨੇ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਕੀ ਖ਼ਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ?

1. ਮੁਰਗੀ	2. ਬੱਕਰੀ
3. ਗਾਂ	4. ਭੇਡ

(ਅ) ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਲੀ ਨੇ ਮੇਮਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ?

1. ਮੁਰਗੀ	2. ਮੱਝ
3. ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ	4. ਗਊ

(ੲ) ਘੜਾ ਟੁੱਟਣ 'ਤੇ ਕੌਣ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ?

1. ਮੇਮਣਾ	2. ਬੱਕਰੀ
3. ਮਾਲਕ	4. ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਲੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਤੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਲੀ ਕਿਉਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ?

.....

.....

(ਅ) ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਲੀ ਨੂੰ ਘੜਾ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਬਦਲੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਮਿਲ਼ਨੇ ਸਨ?

.....

.....

(ੲ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ?

.....
.....

62

(ਸ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਘੜਾ ਕਿਵੇਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ?

.....
.....

(ਹ) ਘੜਾ ਟੁੱਟਣ 'ਤੇ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ?

.....
.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

3. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ :

• ਮੁਰਗੀ	ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ
• ਬੱਕਰੀ	ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ
• ਗਾਂ	ਚੂਚੇ
• ਮੱਝ	ਮੇਮਣੇ
• ਘੋੜੀ	ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧੁਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਲਿਖੋ :

• ਘੜਾ	..... ਘ + ਝਾ .....
• ਪਰਿਵਾਰ	.....
• ਬਾਪੂ	.....
• ਬੈਠਕ	.....
• ਪਤਨੀ	.....
• ਮੇਮਣਾ	.....

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

• ਮੁਰਗਾ	..... ਮੁਰਗੀ	• ਘੋੜਾ	.....
• ਵੱਛਾ	.....	• ਲੜਕਾ	.....
• ਬੱਕਰਾ	.....	• ਮਾਲਕ	.....

6. ਘੜੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਆਦਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਸਿਰਫ਼ ਸੋਚਣ ਨਾਲ਼

ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ਼ ਹਰ ਕੰਮ

8. ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ 'ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੇਖਰਿਲੀ' ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਓ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦਮਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਭਿਆਸੀ ਪੰਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ 😊 ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੋ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਸੈਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਤਰਖਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸੀ।

ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਤਰਖਾਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਦੀ, ਉਸ ਨਾਲ਼ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲ਼ਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਕਿਰਤੀ : ਮਿਹਨਤੀ, 2. ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ : ਸਾਦਾ, 3. ਯੱਗ : ਪੂਜਾ, 4. ਉਪਦੇਸ਼ : ਸਿੱਖਿਆ 5. ਕੋਧਰਾ : ਮੋਟਾ ਅਨਾਜ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਏ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਛੱਤੀ-ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਤੇ ਲਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਿਉਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ?”

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, “ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਭੋਜਨ ਕਿਵੇਂ ਖਾਵਾਂ?”

“ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਹੈ।”

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

3. ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਅਤੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸਦੀ ਕਮਾਈ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ?

4. ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ।
• ਭਾਈ ਲਾਲੋ	ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ।
• ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ	ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ।
• ਯੱਗ ਵਿੱਚ	ਨੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ।

2. ਪਾਠ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਕਰੋ :

- ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ
- ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਯੱਗ ਕਰਨਾ
- ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੈਦਪੁਰ ਜਾਣਾ
- ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਣਾ
- ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਲਾਉਣਾ
- ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਕੌਣ ਸੀ?

.....

(ਅ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਸੀ?

.....

(ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ?

.....

(ਸ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਕਿਉਂ ਸੀ?

.....

.....

4. ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ : (ਵਚਨ ਬਦਲੋ)

ਭੰਡਾਰਾ : ਭੰਡਾਰੇ
ਰੋਟੀ : .....
ਗੁਰੂ : .....

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ : .....
ਖ਼ਬਰ : .....
ਸਹੁੰ : .....

6. ਅਸੁੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਘੁਮਣਾ	ਦੁੱਦ	ਲੋਕਾ
.....	.....	.....
ਪਰਸਾਦਾ	ਪਿੰਢ	ਸੋਹੰ
.....	.....	.....

7. ਪੜ੍ਹੀਏ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀਏ :

• ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ।

• ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਾ ਸੋਚੋ।

• ਸਦਾ ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲੋ।

• ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ।

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

• .....

ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ, ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ,
ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨੀਂ, ਛਾ ਗਏ ਬੱਦਲ।
ਅਹੁ ਦੇਖੋ, ਕਿੰਨੇ ਭੱਜਦੇ ਬਦਲ,
ਇੱਕ-ਦੂਜੇ, ਗਲ ਲੱਗਦੇ ਬੱਦਲ।

ਕੁਝ ਹਲਕੇ, ਕੁਝ ਭਾਰੇ ਬੱਦਲ,
ਲਗਦੇ ਬੜੇ, ਪਿਆਰੇ ਬੱਦਲ।
ਛਮ-ਛਮ ਕਰਦੇ, ਵਰ੍ਹਦੇ ਬੱਦਲ
ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ, ਭਰਦੇ ਬੱਦਲ।

ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ, ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਬਾਗੀਂ ਮੋਰ, ਨਚਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।
ਭੂਰੇ, ਚਿੱਟੇ, ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ,
ਇਹ ਤਾਂ, ਵਰਖਾ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ।

ਗਰਮੀ ਦੂਰ, ਭਜਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।
ਥਾਂ-ਥਾਂ ਠੰਢ, ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।
ਹਰ ਇੱਕ ਮਨ ਨੂੰ, ਭਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਸ, ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਅਸਮਾਨ : ਅਕਾਸ਼,	2. ਟੋਭਾ : ਛੋਟਾ ਛੱਪੜ,	1. ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?	3. ਬੱਦਲ ਬਣਨੇ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ?
3. ਗਿਰਾਉਂਦੇ : ਡੇਗਦੇ,	4. ਭਾਉਂਦੇ : ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ	2. ਬੱਦਲ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?	4. ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੇ ਕੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਮੋਰ ਕਿੱਥੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ?

1. ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ

2. ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ

3. ਬਾਗ਼ਾਂ ਵਿੱਚ

4. ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ

(ਅ) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

1. ਇੱਕ

2. ਦੋ

3. ਤਿੰਨ

4. ਚਾਰ

(ੲ) ਛੱਪੜ ਟੋਭੇ ਕਿਵੇਂ ਭਰਦੇ ਹਨ?

1. ਮੀਂਹ ਨਾਲ਼

2. ਧੁੱਪ ਨਾਲ਼

3. ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ਼

4. ਠੰਢ ਨਾਲ਼

2. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਭਰਦੇ, ਵਰ੍ਹਦੇ, ਗਿਰਾਉਂਦੇ, ਟਕਰਾਉਂਦੇ, ਨਚਾਉਂਦੇ)

(ੳ) ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ..... ਬੱਦਲ,

(ਅ) ਬਿਜਲੀ ਕਿਤੇ ..... ਬੱਦਲ।

(ੲ) ਬਾਗ਼ੀਂ ਮੋਰ ..... ਬੱਦਲ।

(ਸ) ਛਮ-ਛਮ ਕਰਦੇ ..... ਬੱਦਲ।

(ਹ) ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ ..... ਬੱਦਲ।

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਬੱਦਲ ਆਉਣ ਨਾਲ਼ ਬਾਗ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਨੱਚਦਾ ਹੈ?

.....

(ਅ) ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਠੰਢ ਕੌਣ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ?

71

(ੲ) ਵਰਖਾ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਕਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਧੁਨੀ (ਅਵਾਜ਼) ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਪਿਆਸ	ਸ
ਦੇਖੋ	.....
ਹਲਕਾ	.....
ਬਿਜਲੀ	.....

ਭੂਰੇ	.....
ਬਾਗੀ	.....
ਟੋਭੇ	.....
ਠੰਢ	.....

5. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਦੁਹਰਾਅ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

- ਗੜ-ਗੜ,   • ..... ,   • ..... ,   • ..... ,   • ..... ,
- ..... ,   • ..... ,   • ..... ,   • ..... ,

6. ਪੜ੍ਹੋ, ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ : (ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ)

ਅਸਮਾਨ

ਸਰਦੀ

ਚਿੱਟਾ

ਭਾਰਾ

ਹਲਕਾ

ਖਾਲੀ

ਗਰਮੀ

ਕਾਲਾ

ਭਰਿਆ

ਧਰਤੀ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਕੱਲ੍ਹ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੀਂਹ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖੇਡੇ। ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਭਿੱਜ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਸਤੀ ਕੀਤੀ। ਨੀਤੂ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਸਭ ਨੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਖੂਬ ਅਨੰਦ ਲਿਆ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

8. ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

.....

.....

ਅੱਥੂ ਨੇ ਦੋ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ। ਇੱਕ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਆਂਡੇ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵੱਟਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਅੱਥੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲਈ ਚੋਗਾ ਖਿਲਾਰਿਆ। ਕੁਕੜੀਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੋਗੇ ਵੱਲ ਗਈਆਂ। ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਅੱਥੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਜ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਅੱਥੂ ਉੱਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕੌਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਖੁੱਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਥੂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਅੱਜ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਲੱਗਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਚੋਗਾ : ਪੰਛੀਆਂ ਲਈ ਦਾਣੇ
2. ਕੌਲਾ : ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ

3. ਆਥਣ : ਸ਼ਾਮ
4. ਰਾਜ਼ੀ : ਤੰਦਰੁਸਤ

ਅੱਬੂ ਨੇ ਆਥਣ ਵੇਲੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਕੋਲਾ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਜ਼ਿਦ ਕਾਰਨ ਉਹ ਚੁੰਝੋ-ਚੁੰਝੀ ਲੜ ਪਈਆਂ। ਲੜਾਈ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਬੂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਕੁਕੜੀਆਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੀਆਂ। ਉਹ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਹਟ ਗਈਆਂ। ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਲੱਗਣੇਂ ਹੀ ਹਟ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਂਡੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ।

ਅੱਬੂ ਨੇ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਚੋਗਾ ਵੀ ਚੁਗਦੀਆਂ। ਪਾਣੀ ਵੀ ਹੁਣ ਉਹ ਇੱਕੋ ਕੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੁਕੜੀਆਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਉਹ ਖੁੱਡੇ ਅਤੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਿਉਂ ਖਰੀਦੀਆਂ?
2. ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ?

4. ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਕੀ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ?
5. ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ 'ਤੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

- (ੳ) ਅੱਥੂ ਨੇ ਪੰਜ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ।
 (ਅ) ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਬਾਲਟੀ ਰੱਖੀ ਸੀ।
 (ੲ) ਲੜਾਈ ਕਾਰਨ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੋ ਗਏ।
 (ਸ) ਅੱਥੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲਗਦਾ।
 (ਹ) ਇੱਕਲਿਆਂ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਕੁਕੜੀਆਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈਆਂ।

2. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

- (ੳ) ਅੱਥੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ..... ਰੱਖਿਆ।
1. ਸ਼ਰਬਤ
  2. ਦੁੱਧ
  3. ਪਾਣੀ
  4. ਦਾਣਾ
- (ਅ) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁਕੜੀਆਂ ..... ਹੋ ਗਈਆਂ।
1. ਖੁਸ਼
  2. ਉਦਾਸ
  3. ਗੁੱਸੇ
  4. ਰਾਜ਼ੀ
- (ੲ) ਅੱਥੂ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਆਂਡੇ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ..... ਕਰਕੇ ਪਿਆ।
1. ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਣ
  2. ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ
  3. ਵਧੇਰੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ
  4. ਪਿਆਰ ਨਾਲ਼ ਰਹਿਣ
- (ਸ) ਅੱਥੂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ..... ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।
1. ਮਿਲ਼ ਕੇ ਰਹਿਣ
  2. ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ
  3. ਲੜਨ
  4. ਸੌਂਣ

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (ੳ) ਅੱਬੁ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਨ?

(ਅ) ਕੁਕੜੀਆਂ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਲੜਨ ਲੱਗੀਆਂ?

76

(ੲ) ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ?

(ੳ) ਅੱਬੂ ਦੁਬਾਰਾ ਖੁਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ?

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧੁਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਲਿਖੋ :

• ਲੜਾਈ	:	ਲ+ੜਾ+ਈ	• ਖਿਲਾਰਿਆ	:	.....
• ਸੋਚਿਆ	:	.....	• ਚੁਗਦੀਆਂ	:	.....
• ਕੁਕੜੀਆਂ	:	.....	• ਰਹਿੰਦੀਆਂ	:	.....

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ : (ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ)

• ਚਿੱਟਾ	:	ਕਾਲਾ	• ਬੰਦ	:	.....
• ਦਿਨ	:	.....	• ਸ਼ਾਮ	:	.....
• ਖੁਸ਼	:	.....	• ਹੌਲੀ	:	.....

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

6. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਗਰਮੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਦੀਪੂ ਆਪਣੀ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਘਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਸੀ। ਦੀਪੂ ਉਦਾਸ ਬੈਠਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਬੋਤਲ ਭੁੱਲਣ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਝੱਟ ਆਪਣੀ ਬੋਤਲ ਲੈ ਕੇ ਦੀਪੂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ।

7. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਸਰਦੂਲ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜੂ ਉਦਾਸ ਹੈ।

ਕੀਪਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਅਮਨ ਰੋਂਦੀ ਹੈ।

ਦੀਪੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ।

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲਿਖੋ :

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਨਾਂ .....

ਖੁਰਾਕ .....

ਸਾਡੇ ਤਿਉਹਾਰ

79

ਕੱਲ੍ਹ ਦਸਹਿਰਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੀਲੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ। ਨੌਂ ਨਰਾਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਦਸਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨੂੰ 'ਵਿਜੇ ਦਸਮੀ' ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਦਸਹਿਰਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੌਣਕ ਸੀ। ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਵਣ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਅਤੇ ਮੇਘਨਾਥ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁਤਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁਤਲੇ ਬਾਂਸ, ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਟਾਕੇ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਭਰੀ ਸੀ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ - ਅਰਥ

1. ਜੌ : ਇੱਕ ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ, 2. ਮਖੌਟੇ : ਨਕਾਬ, 3. ਦਸਮੀ : ਦਸਵਾਂ ਦਿਨ, 4. ਝਾਕੀਆਂ : ਦ੍ਰਿਸ਼, 5. ਨਰਾਤੇ : ਨੌਂ ਰਾਤਾਂ

ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਮਿਠਿਆਈਆਂ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਨਿਆਰੀ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਖੌਟੇ ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਝੂਲੇ ਵੀ ਸਨ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ, ਸੀਤਾ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਜੀ ਦੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਵਣ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਦੇਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵੱਲ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ। ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਤਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਗਈ।

ਠਾਹ-ਠਾਹ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬੱਚੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਮਿਠਿਆਈ ਖਰੀਦੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਦਸਹਿਰੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
2. ਪੁਤਲੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

3. ਦਸਹਿਰੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਸਨ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਨੌਂ ਨਰਾਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਵਾਂ ..... ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਦਸਹਿਰਾ / ਦਿਵਾਲੀ)
- (ਅ) ਦਸਹਿਰਾ ..... ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਦਿਵਾਲੀ/ਲੋਹੜੀ)
- (ੲ) ਬੱਚੇ ..... ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। (ਮਖੌਟੇ/ਲੋਕ)
- (ਸ) ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ..... ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। (ਜਹਾਜ਼ / ਤੀਰ-ਕਮਾਨ)
- (ਹ) ਰਾਵਣ ..... ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। (ਅਯੁਧਿਆ/ਲੰਕਾ)

2. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

- (ੳ) ਝੁਲੇ ਸਨ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ।
.....
- (ਅ) ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਸਨ ਖਿਡੌਣੇ।
.....
- (ੲ) ਮਖੌਟੇ ਖੁਸ਼ ਬੱਚੇ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ।
.....

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

83

(ੳ) ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ?

.....
.....

(ਅ) ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

.....
.....

(ੲ) ਨੀਲੂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਵੇਖਿਆ?

.....
.....

(ਸ) ਪੁਤਲੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ?

.....
.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕ ਬਣਾਓ :

- (ੳ) ਸ਼ਹਿਰ .....
(ਅ) ਕੱਪੜੇ .....
(ੲ) ਮੇਲਾ .....
(ਸ) ਪਟਾਕੇ .....
(ਹ) ਪਰਿਵਾਰ .....

5. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ (ਵਚਨ ਬਦਲੋ) :

• ਮੇਲਾ	:	ਮੇਲੇ	• ਝੂਟਾ	:	.....
• ਕੱਪੜਾ	:	.....	• ਪਟਾਕਾ	:	.....
• ਪੁਤਲਾ	:	.....	• ਬੱਚਾ	:	.....

6. ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਤਿਉਹਾਰ ਅਤੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਖੋ :

84

ਬ	ਵਿ	ਦੀ	ਈ	ਦ
ਸੰ	ਸਾ	ਲੋ	ਵਾ	ਰ
ਤ	ਖੀ	ਹ	ਹੋ	ਲੀ
ਰੱ	ਖ	ੜੀ	ਤੀ	ਆਂ

- ..... • ..... • ..... • .....
- ..... • ..... • ..... • .....

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਮਨੀ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਢੋਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਢੋਲਕੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਮਿਲ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਕਵਿਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਮੀ-ਪਾਪਾ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗੇ। ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਂਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਨਾਂ

• .....

• .....

• .....

• .....

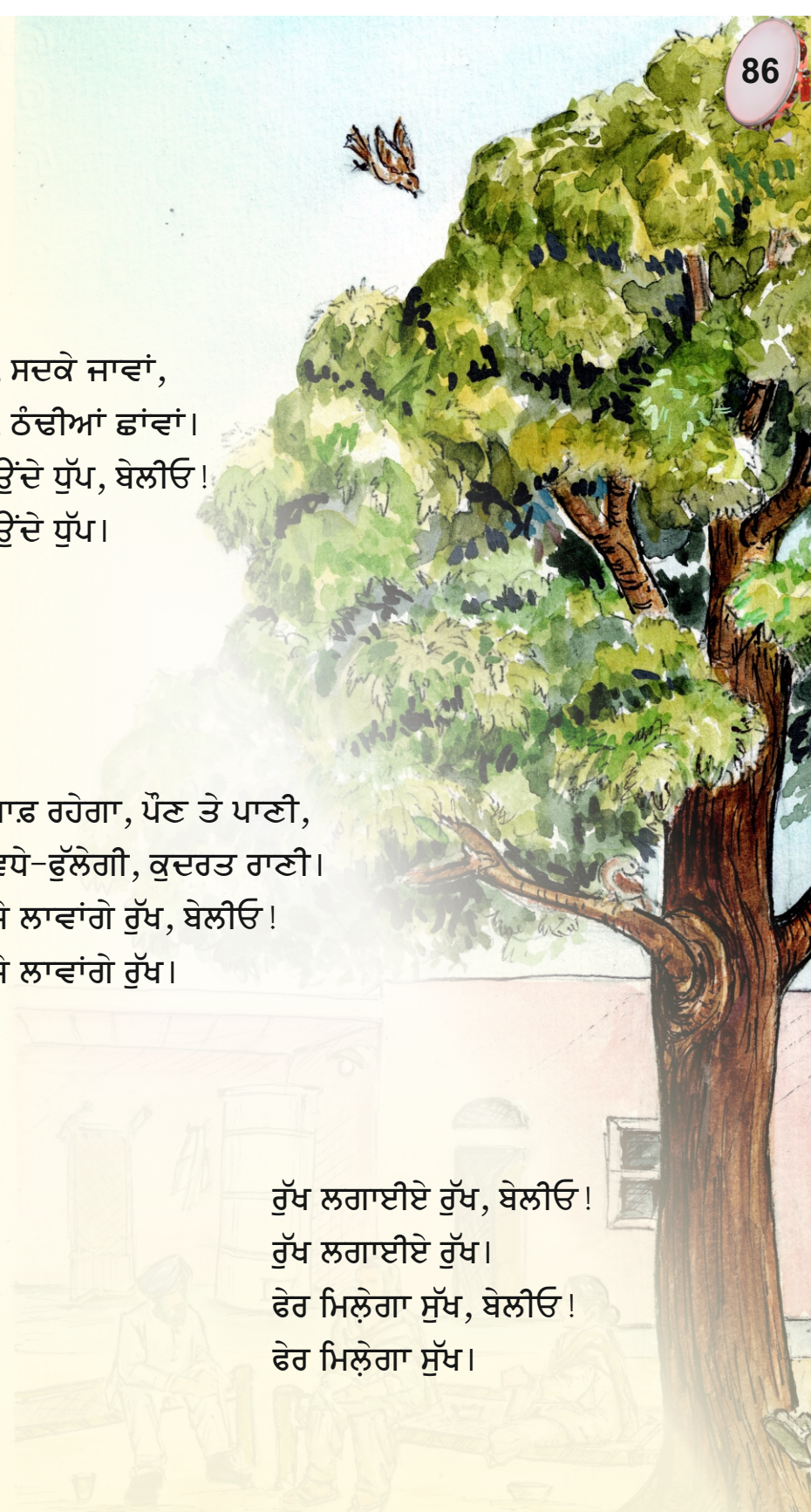

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !
ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ।
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ।

ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ, ਸੌਂਹਦੀ ਧਰਤੀ,
ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ, ਰੌਂਦੀ ਧਰਤੀ।
ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ, ਬੇਲੀਓ
ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ।

ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਸੌਂਹਦੀ : ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ, 2. ਸੁੱਖ : ਅਰਾਮ/ਸਹੂਲਤ, 3. ਬੇਲੀ : ਦੋਸਤ, 4. ਹੰਢਾਉਂਦੇ : ਮਾਣਦੇ, 5. ਕੁਦਰਤ : ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ, 6. ਪੌਣ : ਹਵਾ

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ,
ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ, ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ।
ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ, ਬੇਲੀਓ!
ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ।

ਸਾਫ਼ ਰਹੇਗਾ, ਪੌਣ ਤੇ ਪਾਣੀ,
ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇਗੀ, ਕੁਦਰਤ ਰਾਣੀ।
ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ!
ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ।

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ!
ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ।
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ!
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?
3. ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਹਨ?

2. ਰੁੱਖ ਵੱਢਣ ਨਾਲ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
4. ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

- (ੳ) ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ ਸੌਂਹਦੀ ਧਰਤੀ,
ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ .....।
- (ਅ) ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ,
ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ .....।
- (ੲ) ਸਾਫ਼ ਰਹੇਗਾ ਪੌਣ ਤੇ ਪਾਣੀ,
ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇਗੀ .....।

2. ਸਹੀ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮਣੇ (✓) ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

- (ੳ) ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖ ਪੁੱਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- (ਅ) ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- (ੲ) ਰੁੱਖ ਵੱਢਣ 'ਤੇ ਧਰਤੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ।
- (ਸ) ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- (ਹ) ਰੁੱਖ ਮੌਸਮ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (ੳ) ਰੁੱਖ ਵੱਢਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ?

.....

.....

(ਅ) ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕੀ ਲਗਦੇ ਹਨ?

.....

.....

(ੲ) ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

.....

.....

(ਸ) ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹਨ?

.....

.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

• ਬੇ	ਬੇਲੀ	ਬੇਰੀ	• ਮਿ	.....	.....
• ਚੰ	.....	.....	• ਰੁ	.....	.....
• ਸਾ	.....	.....	• ਪੌ	.....	.....

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਨਿੰਮ	ਚੀਤਾ	ਜਾਮਣ	ਪਿੱਪਲ	ਸਫ਼ੈਦਾ	ਜੰਡ
ਟਾਹਲੀ	ਬੋਹੜ	ਗੰਗਾ	ਉੱਲੂ	ਜ਼ੈਬਰਾ	ਕਿੱਕਰ
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ : (ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ)

• ਸੁੱਖ	ਦੁੱਖ	• ਵਧੇ	.....
• ਸਾਫ਼	.....	• ਰੋਂਦੀ	.....
• ਧੁੱਪ	.....	• ਧਰਤੀ	.....

7. ਆਓ ਕਵੀ ਬਣੀਏ :

- (ੳ) ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਨੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ
ਲਗਦੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ..... ।
- (ਅ) ਰੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ
ਲੱਗਣ ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ..... ।
- (ੲ) ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਰੱਖੋ ਸਾਫ਼,
ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ..... ।
- (ਸ) ਆਓ ਰਲ਼-ਮਿਲ਼ ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ,
ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ..... ।

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮਿਲ਼ਨ ਵਾਲ਼ੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਚਿਪਕਾਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ

ਖੇਡਾਂ

91

ਇੱਕ ਸੀ ਚਿੜੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਲੱਭਣ ਲੱਗੀ। ਲੱਭਦਿਆਂ-ਲੱਭਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾਣਾ ਲੱਭ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਚਿੜੀ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ “ਪਿੱਪਲਾ-ਪਿੱਪਲਾ, ਦਾਣਾ ਦੇ।” ਪਿੱਪਲ ਬੋਲਿਆ, “ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।”

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਚਿੜੀ ਅੱਗ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਅੱਗ-ਅੱਗ, ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇ। ਅੱਗ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾੜਦੀ।”

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਖੁੱਡ : ਕੀਟ-ਪਤੰਗਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ

2. ਕੁਤਰਨਾ : ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੱਟਣਾ

ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਚਿੜੀ ਪਾਣੀ ਕੋਲ਼ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਪਾਣੀ-ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦੇ।”
 ਪਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਉਂਦਾ।”

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਚਿੜੀ ਫਿਰ ਹਾਥੀ ਕੋਲ਼ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਹਾਥੀ-ਹਾਥੀ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾ।” ਹਾਥੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ।”

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਰੱਸੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਰੱਸਿਆ-ਰੱਸਿਆ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ।” ਰੱਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ।”

ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,
 ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਚੂਹੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਚੂਹੇ-ਚੂਹੇ, ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕੁਤਰ ਦੇ।” ਚੂਹਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੁਤਰਦਾ।”

ਚੂਹਾ ਰੱਸਾ ਕੁਤਰੇ ਨਾ,
 ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,
 ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ, ਬਿੱਲੀ ਕੋਲ਼ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਿੱਲੀਏ-ਬਿੱਲੀਏ, ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾ।”
ਬਿੱਲੀ ਭੁੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਨ ਗਈ।

ਬਿੱਲੀ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗੀ,
ਚੂਹਾ ਰੱਸਾ ਕੁਤਰਨ ਲੱਗਾ,
ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਾ,
ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗਾ,
ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲੱਗਾ,
ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲੱਗੀ,
ਪਿੱਪਲ ਨੇ ਦਾਣਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।
ਚਿੜੀ ਨੇ ਦਾਣਾ ਖਾ ਲਿਆ,
ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਲਿਆ।
ਚਿੜੀ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਕਰਦੀ ਉੱਡ ਗਈ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਨਾਂਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਚਿੜੀ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ?
2. ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਿੜੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਸ ਕੋਲ਼ ਗਈ?
3. ਚਿੜੀ ਅਤੇ ਚੂਹੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਹੋਈ?
4. ਬਿੱਲੀ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਦਾਣਾ ਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਿੜੀ ਕਿਸ ਕੋਲ ਗਈ?

1. ਹਾਥੀ ਕੋਲ	2. ਪਾਣੀ ਕੋਲ
3. ਅੱਗ ਕੋਲ	4. ਚੂਹੇ ਕੋਲ

(ਅ) ਚਿੜੀ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕੀ ਪੀਣ ਲਈ ਕਿਹਾ?

1. ਅੱਗ	2. ਚਾਹ
3. ਪਾਣੀ	4. ਦੁੱਧ

(ੲ) ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਕੌਣ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ?

1. ਰੱਸਾ	2. ਹਾਥੀ
3. ਚਿੜੀ	4. ਬਿੱਲੀ

(ਸ) ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

1. ਹਾਥੀ	2. ਬਿੱਲੀ
3. ਕੁੱਤਾ	4. ਚੂਹਾ

2. ਸਹੀ ਵਾਕ ਅੱਗੇ ਸਹੀ (✓) ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਾਕ ਅੱਗੇ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਸੀ।

(ਅ) ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

(ੲ) ਆਖਰ ਬਿੱਲੀ ਚਿੜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨ ਗਈ।

(ਸ) ਚਿੜੀ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

(ਹ) ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਡਰੋਂ ਚੂਹਾ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕੁਤਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਦਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ?

.....
 .....

(ਅ) ਚਿੜੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਕੋਲ ਗਈ?

.....
 .....

(ੲ) ਚਿੜੀ ਨੇ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ?

.....
 .....

(ਸ) ਬਿੱਲੀ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਕਿਉਂ ਮੰਨ ਗਈ?

.....
 .....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ :

ਸ਼ੇਰ

ਬਿਜੜਾ

ਤੋਤਾ

ਘੋੜਾ

ਮਧੂਮੱਖੀ

ਖਰਗੋਸ਼

ਤਬੇਲਾ

ਆਲ੍ਹਣਾ

ਘੁਰਨਾ

ਗੁਫਾ

ਖੋੜ

ਛੱਤਾ

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੰਛੀ, ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਲਭੋ :

ਹਾ	ਚੂ	ਅੱ	ਰੱ	ਸ਼ਾ
ਥੀ	ਹਾ	ਗ	ਪਾ	ਰਾ
ਚਿ	ੜੀ	ਬਿੱ	ਲੀ	ਣੀ
ਪਿੱ	ਪ	ਲ਼	ਦਾ	ਣਾ

6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋ :

(ੳ) ਚਿੜੀ

(ਅ) ਬਿੱਲੀ

(ੲ) ਰੱਸਾ

(ਸ) ਪਿੱਪਲ

(ਹ) ਠੰਢਾ

ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿੱਲੀ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਲਈ ਮਿਆਉਂ-
ਮਿਆਉਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਭੌਂਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ਼ ਬੰਨ੍ਹੀ ਗਾਂ
ਰੰਭਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕੋਲ਼ ਖੜ੍ਹੀ ਬੱਕਰੀ ਵੀ ਮਿਆਂਕਣ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ ਗਧਾ ਮਸਤੀ
ਵਿੱਚ ਹੀਂਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘੋੜਾ ਵੀ ਤਬੇਲੇ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਹਿਣਕਣ ਲੱਗਾ।

8. ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਓ, ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ
ਜਾਵੋਗੇ।

99

9. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

ਬਿੱਲੀ

.....

ਬੱਕਰੀ

.....

ਭੇਡ

.....

ਕੁੱਤਾ

.....

ਘੋੜਾ

.....

ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਗਟਾਰਾਂ,
ਰਲ਼ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ।
ਬਤਕਾਂ ਤਲਾਅ ਦੇ ਵਿੱਚ,
ਵੇਖੋ ਨ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ।

ਕਾਂਵਾਂ 'ਕਠੇ ਹੋ ਕੇ,
ਕਾਂਵਾਂ-ਰੌਲੀ ਪਾਈ ਏ।
ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ,
ਕੂਕ ਲਾਈ ਏ।

ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ,
ਮੋਰ ਪੈਲ ਪਾਈ ਏ।
ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ,
ਅੰਬੀਆਂ 'ਤੇ ਆਈ ਏ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਤਲਾਅ : ਸਰੋਵਰ   2. ਮੋਤੀ : ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂ   3. ਅਕਾਸ਼ : ਅਸਮਾਨ   4. ਸਜਦਾ : ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ

ਇੱਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਖੰਭ,
ਮਾਰ ਕੇ ਉਡਾਰੀਆਂ।
ਗਿਰਝਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ,
ਲਾਉਣ ਤਾਰੀਆਂ।

101

ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,
ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਲਦੀ।
ਘੁੱਗੀ ਬੈਠੀ ਦੂਰ,
'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਬੋਲਦੀ।

ਉੱਲੂ ਬੈਠਾ ਖੌੜ ਵਿੱਚ,
ਖੰਭ ਝਾੜਦਾ।
ਚੱਕੀ-ਰਾਹਾ ਚੁੰਝ ਨਾਲ਼,
ਕੀੜੇ ਭਾਲਦਾ।

ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਡਾ,
ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸਜਦਾ।
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ਼,
ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ :

1. 'ਡਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
2. ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਪੰਛੀ ਨਹਾ ਰਹੇ ਹਨ?

3. ਮੋਰ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੈਲ ਪਾਈ?
4. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੰਛੀ ਕੀ-ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?
5. ਜੇਕਰ ਪੰਛੀ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ

ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਲਦੀ।

ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ

ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ।

ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ

ਕੂਕ ਲਾਈ ਏ।

ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਮੋਰ ਪੈਲ ਪਾਈ ਏ।

2. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਪੰਛੀ ਨਹਾ ਰਹੇ ਹਨ?

1. ਚਿੜੀ

2. ਗਟਾਰ

3. ਕੋਇਲ

4. ਬਤਕਾਂ

(ਅ) ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਕਿਸ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਆਈ ਹੈ?

1. ਅੰਬੀਆਂ

2. ਕਿੱਕਰ

3. ਨਿੰਮ

4. ਪਿੱਪਲ

(ੲ) ਚੱਕੀ-ਰਾਹਾ ਚੁੰਝ ਨਾਲ ਕੀ ਭਾਲਦਾ ਹੈ?

1. ਸੋਨਾ

2. ਚਾਂਦੀ

3. ਮੋਤੀ

4. ਕੀੜੇ

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਗਟਾਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

.....
.....

(ਅ) ਉੱਲੂ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?

.....
.....

(ੲ) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ?

.....

.....

(ਸ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੱਗ ਕਿਉਂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ?

.....

.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ : (ਸਮਾਨ-ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ)

ਗੀਤ

ਸਰੋਵਰ

ਤਲਾਅ

ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼

ਜੱਗ

ਗਾਣਾ

ਕੂਕ

ਦੁਨੀਆ

ਅਕਾਸ਼

ਸੁੰਦਰ/ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ

ਸਜਦਾ

ਅਸਮਾਨ

5. ਦੱਸੋ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਲਗ ਸ਼ਬਦ ਉੱਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਓ :

ਮੋਰ	ਤੋਰ	ਡੋਰ	ਸੀਟੀ
ਡਾਰ	ਜਾਲ਼	ਤਾਰ	ਠਾਰ
ਟੋਲੀ	ਰੋਟੀ	ਬੋਲੀ	ਹੋਲੀ
ਜੱਗ	ਝੱਗ	ਮੱਗ	ਰੰਗ
ਸਜਦਾ	ਮਘਦਾ	ਮੈਦਾਨ	ਲਗਦਾ

6. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਕੋਇਲ ਦਾ ਜਨਮ-ਦਿਨ ਸੀ। ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਕੀਤੀ। ਤੋਤੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਫਲ ਲਿਆਂਦੇ। ਭਾਲੂ ਸਭ ਲਈ ਸਲਾਦ ਕੱਟਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਕੇਕ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਗੀਤ ਸੁਣਾਇਆ। ਸ਼ੇਰ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਨੱਚਣ-ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

7. ਹੇਠਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਾਓ :

ਚਿੜੀ

ਹਾਥੀ

ਤੋਤਾ

ਕੁੱਤਾ

ਬਿੱਲੀ

ਗਟਾਰ

ਘੋੜਾ

ਮੋਰ

ਇੱਲ

ਕਾਂ

ਹੰਸ

ਘੁੱਗੀ

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਾਓ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

105

ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਫੋਟੋ

ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਲਿਖੋ

ਕਾਂ

.....

ਚਿੜੀ

.....

ਮੋਰ

.....

ਤੋਤਾ

.....

ਘੁੱਗੀ

.....

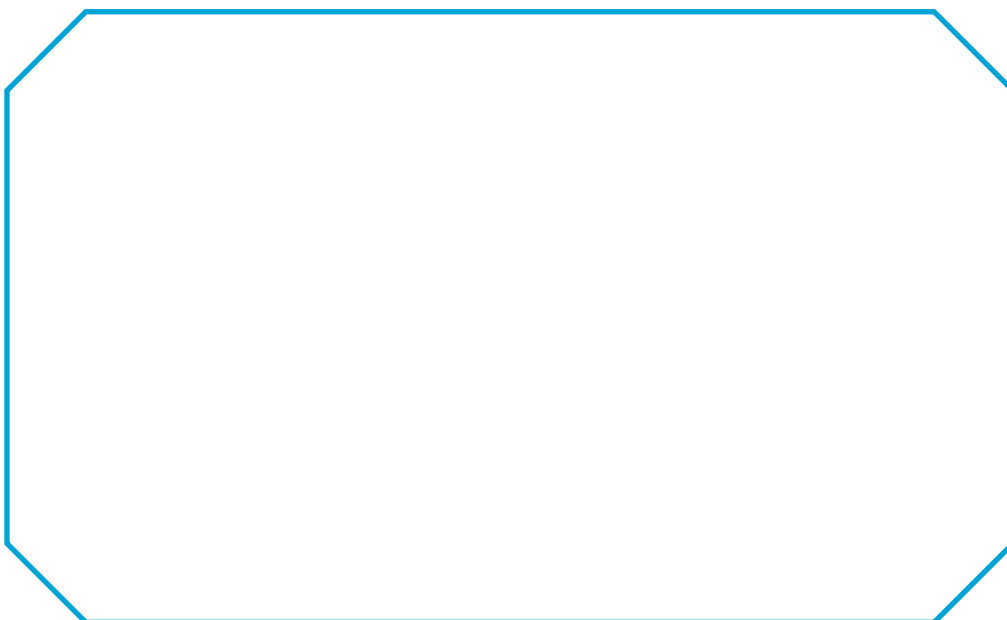
9. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੋ ਵਾਕ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਬਣਾਓ :

106

.....

.....

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲ਼ਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਜੀਤੀ, ਭੋਲੂ, ਦੀਪੀ, ਲੱਖੀ, ਰਾਣਾ ਅਤੇ ਪੰਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, “ਭੰਡਾ ਭੰਡਾਰੀਆ ਖੇਡੀਏ।” ਕੋਈ ਡੂਮਣਾ ਮਖਿਆਲ ਜਾਂ ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਖੇਡਣ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਦਾਈ ਪੁੱਗਣ ਲਈ ਜੀਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਲੱਗੀ,

“ਈਂਗਣ-ਮੀਂਗਣ ਤਲੀ ਤਲੀਂਗਣ,
ਕਾਲਾ-ਪੀਲਾ ਡੱਕਰਾ।
ਗੁੜ ਖਾਵਾਂ ਵੇਲ ਵਧਾਵਾਂ,
ਮੂਲੀ ਪੱਤਰਾ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

1. ਦਾਈ-ਵਾਰੀ
4. ਮੱਲਣਾ-ਰੋਕਣਾ

2. ਕੋਟਲਾ-ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਸਖ਼ਤ ਕੱਪੜਾ
5. ਤਾਕ-ਮੌਕੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ

3. ਚੌਕਸ-ਚੁਕੰਨਾ

ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਆਏ,
ਹੱਥ ਕਨਾਲੀ, ਪੈਰ ਕਨਾਲੀ,
ਨਿਕਲ ਬਾਲਿਆ ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ।”

ਦਾਈ ਰਾਣੇ ਸਿਰ ਆਈ। ਜੀਤੀ ਨੇ ਚੁੰਨੀ ਨੂੰ ਵੱਟ ਦੇ ਕੇ ਕੋਟਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਬੱਚੇ ਘੋਰੇ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਾਣਾ ਕੋਟਲਾ ਫੜ ਕੇ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਉਸਨੇ ਕੋਟਲਾ ਆਪਣੇ ਝੱਗੇ ਹੇਠ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘੋਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ।

“ਕੋਟਲਾ ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ।”
ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ,
“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ
ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਰਾਣੇ ਨੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ। ਉਸਨੇ ਕੋਟਲਾ ਪੰਮੀ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਰਾਣੇ ਨੇ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਕੋਟਲਾ ਪੰਮੀ ਦੇ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਮੀ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਤੇ ਰਾਣਾ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖ਼ਰ ਪੰਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ।

ਰਾਣਾ ਫੇਰ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਸਨੇ ਕੋਟਲਾ ਭੋਲੂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਭੋਲੂ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਰਾਣੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਪਿਆ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੋਟਲੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਰਾਣੇ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਭੋਲੂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ। ਹੁਣ ਭੋਲੂ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ।

ਭੋਲੂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲਾ ਰੱਖੇ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇੰਝ ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ। ਉਸਨੇ ਕੋਟਲਾ ਜੀਤੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਭੋਲੂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜੀਤੀ। ਜੀਤੀ ਨੇ ਭੋਲੂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਕੋਟਲੇ ਮਾਰੇ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਫਿਰ ਜੀਤੀ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ।

“ਕੋਟਲਾ ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ।”

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ,

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ

ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇੰਝ ਖੇਡ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ।

ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਬੱਚੇ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ?
2. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਈ ਪੁੱਗਣ ਲਈ ਗਿਣਨਾ ਕਿਸ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ?
3. ਪਹਿਲੀ ਦਾਈ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੀ?
4. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?
5. ਤੁਹਾਡੀ ਮਨਪਸੰਦ ਖੇਡ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਵਾਕ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਬੱਚੇ ਲੱਗੇ ਹੱਸਣ ਸਾਰੇ।

.....

(ਅ) ਸਿਰ ਰਾਣੇ ਦਾਈ ਦੇ ਆ ਗਈ।

.....

(ੲ) ਜੀਤੀ ਕੋਟਲਾ ਬਣਾਇਆ ਨੇ।

.....

2. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਜੀਤੀ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ..... ਦਾ ਬਣਾਇਆ।

1. ਰੱਸੀ

2. ਚੁੰਨੀ

3. ਸੋਟੀ

4. ਚੱਪਲ

(ਅ) ਰਾਣੇ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ..... ਪਿੱਛੇ ਰੱਖਿਆ।

1. ਪੰਮੀ

2. ਭੋਲੂ

3. ਰਾਣੇ

4. ਜੀਤੀ

(ੲ) ਬੱਚੇ ..... ਵੇਲੇ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡੇ।

1. ਸਵੇਰ

2. ਦੁਪਹਿਰ

3. ਸ਼ਾਮ

4. ਰਾਤ

(ਸ) ਭੋਲੂ ਨੇ ..... ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਕੋਟਲੇ ਮਾਰੇ।

1. ਪੰਮੀ

2. ਰਾਣੇ

3. ਜੀਤੀ

4. ਲੱਖੀ

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

111

(ੳ) ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ?

.....
.....

(ਅ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ?

.....
.....

(ੲ) ਭੋਲੂ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ?

.....
.....

(ਸ) ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਕਿਉਂ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ?

.....
.....

(ਹ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਕੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ?

.....
.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

4. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਭੰਡਾ

ਕੋਟਲਾ

ਭੂਮਣਾ

ਈਂਗਣ

ਮੀਂਗਣ

ਭੰਡਾਰੀਆ

ਛਪਾਕੀ

ਮਖਿਆਲ

5. ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

112

“ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ
ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ”
“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,
ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ”

ਸ਼ਾ .....
.....
ਜਿ .....
.....
ਜੁ .....
.....
ਛ .....
.....
ਕ .....
.....
ਦੇ .....
.....

6. ਅੱਖਰ ਉਹੀ, ਸ਼ਬਦ ਨਵੇਂ :

ਰੋਜ਼ : ਜੋਰ
ਜੀਤੀ : .....
ਵਾਰੀ : .....

ਤੇਰੀ : .....
ਰਾਤ : .....
ਕਲਮ : .....

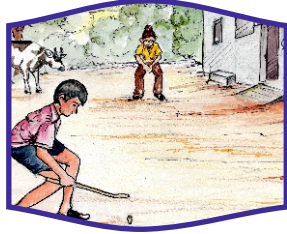
ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਖੇਡਣਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋਨੂੰ ਵੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕਾਹਲ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਵੀ ਖੇ-ਖੇ ਖੇਡਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਮਨਦੀਪ ਮੈਡਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਖਿਡਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੇਡਣ ਨਾਲ਼ ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

8. ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲੋਕ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

9. ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਖਿਡਾਰੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ?

• ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਬੱਡੀ

.....

• ਖੋ-ਖੋ

.....

• ਕ੍ਰਿਕੇਟ

.....

• ਫੁਟਬਾਲ

.....

• ਹਾਕੀ

.....

ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ, ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ,
ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ, ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ।
ਸਬਜ਼ੀ ਲਓ, ਤਾਜ਼ੀ ਭਾਈ,
ਸਿਹਤ ਬਣੂੰ, ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਕਾਈ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ,
ਮੁੱਲ ਨਾ ਕੋਈ, ਬਹੁਤਾ ਲਾਇਆ।
ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ, ਦਾ ਇਹ ਰਾਜ਼,
ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ, ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਤਾਜ।

ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ,
ਕੁਝ ਲੰਮੀਆਂ, ਕੁਝ ਗੋਲ-ਮਟੋਲ।
ਕੱਦੂ, ਪੇਠਾ, ਘੀਆ, ਤੋਰੀ,
ਫੇਰ ਨੀਂ ਮਿਲਨੀ, ਰਹਿਗੀ ਥੋੜੀ।

ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਨਾਲ,
ਖਾ ਕੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਲਾਲੋ-ਲਾਲ
ਆਲੂ ਗੰਢੇ, ਲਓ ਪਸੇਰੀ,
ਕਰ ਤੇ ਸਸਤੇ, ਲਾਓ ਨਾ ਦੇਰੀ।

ਭਿੰਡੀ, ਕਰੇਲਾ, ਬੈਂਗਣ, ਗੋਭੀ,
ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ, ਟੱਬਰ ਜੋਗੀ।
ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ, ਤੇ ਪਾਲਕ-ਮੇਥੇ,
ਮੂਲੀ, ਮਿਰਚ ਤੇ ਖੀਰਾ ਏਥੇ।

ਬਰਗਰ-ਪੀਜ਼ਾ, ਦੂਰ ਭਜਾਓ,
ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਣ ਦੀ, ਆਦਤ ਪਾਓ।
ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,
ਰੋਗ ਨਾ ਆਵਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੇੜੇ।

ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹੋਕਾ ਲਾ ਕੇ ਕੀ ਕਿਹਾ?
2. ਗੋਲ-ਮਟੋਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

3. ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਣ ਦੇ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ?
4. ਪਸੇਰੀ ਸਬਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
5. ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ?

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ੳ) ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਨਾਲ਼,

.....

(ਅ) ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ਼,

.....

(ੲ) ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,

.....

2. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲ਼ੇ

ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਕਾਈ

ਸਿਹਤ ਬਣੂੰ

ਲਓ ਪਸੇਰੀ

ਆਲੂ, ਗੰਢੇ

ਦੂਰ ਭਜਾਓ

ਬਰਗਰ, ਪੀਜ਼ਾ

ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸਨ?

.....

.....

(ਅ) ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਤਾਜ ਕਿਵੇਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ?

.....

.....

(ੲ) ਰੋਗ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ?

.....

.....

(ਸ) ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ?

.....

.....

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋ :

(ੳ) ਸਬਜ਼ੀ

.....

(ਅ) ਸਿਹਤ

.....

(ੲ) ਟਮਾਟਰ

.....

(ਸ) ਪਸ਼ੇਰੀ

.....

(ਹ) ਆਦਤ

.....

5. ਲੰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਲ-ਮਟੋਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ :

118

(ਮੂਲੀ, ਬੈਂਗਣ, ਆਲੂ, ਖੀਰਾ, ਤੋਰੀ, ਗਾਜਰ, ਟਮਾਟਰ, ਪਿਆਜ਼, ਕੱਦੂ, ਘੀਆ)

ਲੰਮੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ

ਗੋਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

6. ਸੁੱਧ ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਸਹੀ ਲਾਓ :

ਭੀਂਡੀ

ਭਿੰਡੀ

ਬੈਂਗਣ

ਬੈਂਗਨ

ਸਰੋਂ

ਸਰੋਂ

ਗੋਬੀ

ਗੋਭੀ

ਮੂਲੀ

ਮੁਲੀ

7. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਨਿਮਰਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਿੰਡੀ ਅਤੇ ਗਾਜਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਹਨ। ਉਹ ਹਰ ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਮਨਪਸੰਦ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ। ਉਹ ਸਕੂਲ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ। ਨਿਮਰਤ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਉਸਦੀ ਇਸ ਆਦਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

8. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨਪਸੰਦ ਸਬਜ਼ੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਕ ਵੀ ਬਣਾਓ :

ਦਾਦਾ .....

ਦਾਦੀ .....

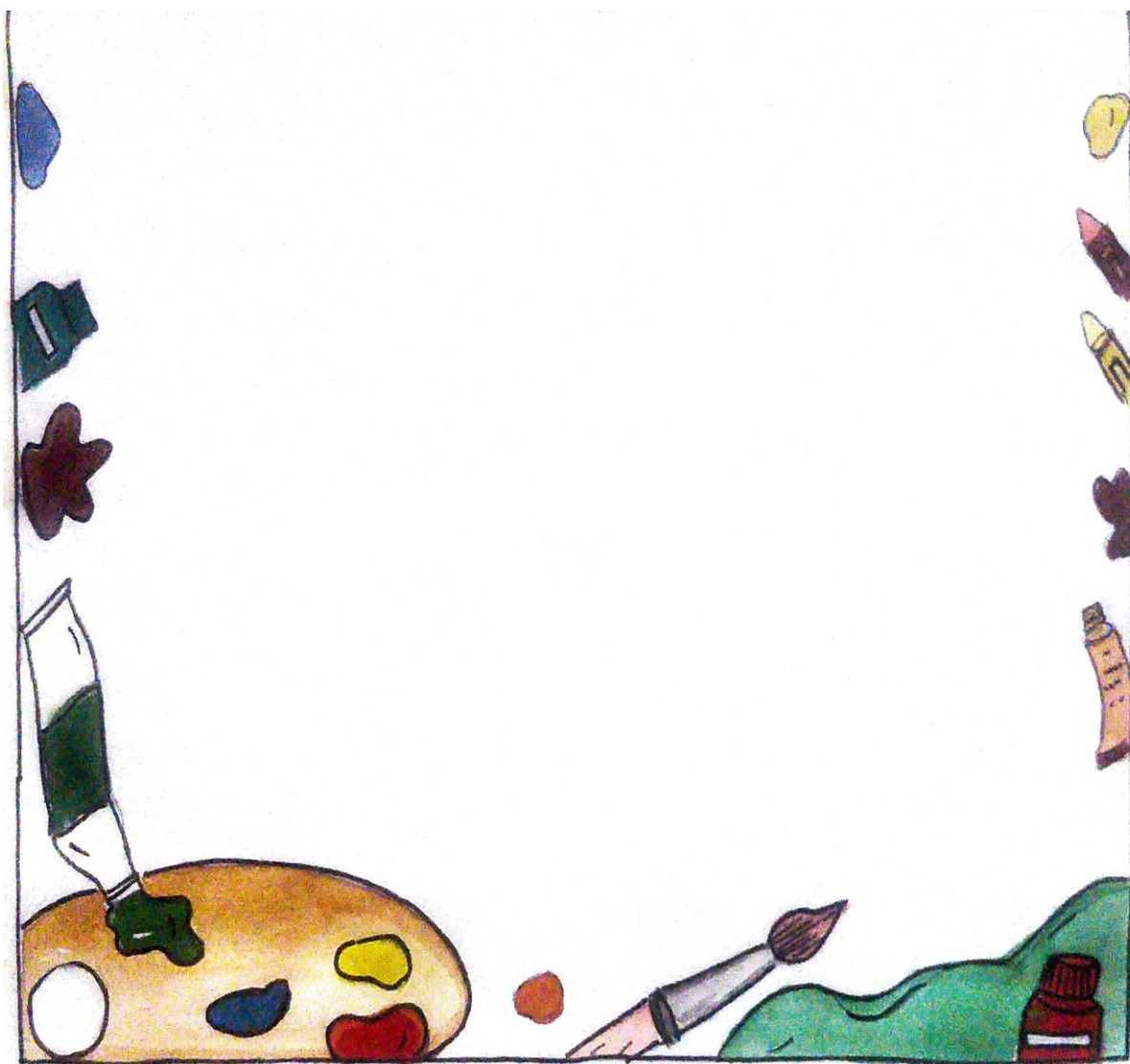
ਪਿਤਾ .....

ਮਾਤਾ .....

ਭੈਣ .....

ਭਰਾ .....

9. ਆਪਣੀ ਮਨਪਸੰਦ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਲੱਗਣੀ ਸੀ। ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਅੰਜੂ ਕੋਲ ਆਈ। ਭੋਲਾਂ ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਅੰਜੂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ?” ਅੰਜੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਲੈ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਆ, ਚੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ।” ਅੰਜੂ ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਸਾਲੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰ ਸਨ। ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਰਿਸਾਲਾ ‘ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ’ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੋਚਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਨ। ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਭੋਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ : ਸ਼ਬਦ - ਅਰਥ

1. ਝੱਟ-ਜਲਦੀ
2. ਬਾਝ-ਬਿਨਾਂ

3. ਤੂਤੀਆਂ-ਸੰਗੀਤਕ ਸਾਜ਼
4. ਜਗਤ-ਦੁਨੀਆ

5. ਵਰ੍ਹਿਆਂ-ਸਾਲਾਂ

ਪਹਿਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਆਉਣਗੇ ਚੋਰ, ਖਿੱਚਣਗੇ ਡੋਰ,
ਵੱਜਣਗੀਆਂ ਤੂਤੀਆਂ, ਨੱਚਣਗੇ ਮੋਰ।

ਇਹ ਨਵੀਂ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੱਸੀਆਂ। ਭੋਲਾਂ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ।

ਦੂਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ,
ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਝ ਨਾ ਕੋਈ।
ਬੁੱਢੀ ਲੱਖਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ,
ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਵੀਂ-ਨਰੋਈ।

“ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ ਹੈ।” ਭੋਲਾਂ ਬੋਲੀ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਪੜ੍ਹੀ :

ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਨਾਮ,
ਸਮਾਂ ਬਤਾਉਣਾ ਮੇਰਾ ਕਾਮ।

“ਘੜੀ”, ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਝੱਟ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚੌਥੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਕਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਦੱਸੋ ਐਸਾ,
ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਛ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਪੈਸਾ।
ਕੌਮੀ ਪੰਛੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ,
ਬੱਦਲ ਵੇਖ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵੇ।

ਭੋਲਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ, “ਮੋਰ”।

“ਲੈ ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ”, ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ।

ਹੱਥਾਂ ਬਾਝੋਂ ਪੈਰਾਂ ਬਾਝੋਂ,
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਜਾਵੇ।
ਮੂੰਹ, ਜੀਭ ਤੇ ਦੰਦ ਨਾ ਕੋਈ,
ਫਿਰ ਵੀ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵੇ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਥੱਲੇ ਲਿਖਿਆ ਵੇਖ ਲਿਆ।

“ਭੋਲਾਂ, ਤੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇ” ਅੰਜੂ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

ਭੋਲਾਂ ਸੋਚਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਅੰਜੂ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਔਖੀ ਏ, ਕੋਈ ਅਤਾ-ਪਤਾ?”

“ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦੀ ਸੀ।” ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ।

“ਅੱਛਾ, ਅੱਛਾ! ਇਹ ਤਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।” ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

123

ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ।

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ,

ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੀ ਥੱਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਿਆ। ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਅੰਜੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ : ਆਓ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ

1. ਅੰਜੂ ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਗਈ?
2. ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।
3. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
4. ‘ਘੜੀ’ ਕਿਹੜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ?
5. ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣਾਓ।

ਸੋਚੀਏ, ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਕਰੀਏ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ਕਾਪੀ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਕਵਿਤਾ, ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ)
 (ੳ) ਅੰਜੂ, ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ..... ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ।
 (ਅ) ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ..... ਵਰਗੀ ਹੈ।
 (ੲ) ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ..... ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।
 (ਸ) ਬਾਲ-ਸਭਾ ..... ਨੂੰ ਲੱਗਣੀ ਸੀ।
 (ਹ) ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ..... ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਈਆਂ।

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (ੳ) ਭੋਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਜੂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਗਈਆਂ?
 .....
 .....
 (ਅ) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁਝ ਸੀ?
 .....
 .....
 (ੲ) ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ?
 .....
 .....
 (ਸ) ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਸਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?
 .....
 .....
 (ਹ) ‘ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ’, ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੱਸੋ।
 .....
 .....

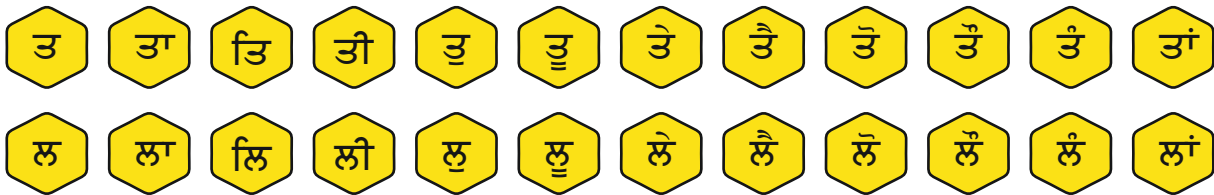
3. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ (ਸਮਾਨ-ਅਰਥਕ ਸ਼ਬਦ) :

(ਜਵਾਬ, ਦੁਨੀਆ, ਖਤਮ, ਸਾਲ, ਥੱਲੇ)

ਛੋਟਾ - ਨਿੱਕਾ
ਸਮਾਪਤ - .....
ਹੇਠਾਂ - .....

ਵਰ੍ਹਾ - .....
ਜਗਤ - .....
ਉੱਤਰ - .....

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

• ਤਾਲ   • ਤੂਤ   • .....   • .....   • .....
• .....   • .....   • .....   • .....   • .....

5. ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ :

- ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ
- ਸਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ
- ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ
- ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ
- ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
- ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ

ਬ   ਰੀ

ਘ

ਰ

ਅ   ਬਾ

ਧ

ਸ਼ੇ

6. ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੌੜੀ-ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੀਏ :

ਦੀਪਕ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ। ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਹ ਲੱਭਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੀਪਕ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈ ਗਿਆ।

ਇਹ ਵੀ ਕਰੀਏ

7. ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬੁਝੋ :

- ਨੀਲੀ ਟਾਕੀ ਚੌਲ ਬੱਧੋ,
ਦਿਨੇ ਗਵਾਚੇ ਰਾਤੀਂ ਲੱਭੋ।
.....
- ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਾਕਾ,
ਘਰ ਦਾ ਰਾਖਾ।
.....
- ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਿਪਾਹੀ,
ਉਹਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਵਰਦੀ ਲਾਹੀ।
.....
- ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ,
ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਪਰਾਂਦਾ।
ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਮੈਂ ਐਸਾ ਡਿੱਠਾ,
ਫਿਟ-ਫਿਟ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ।
.....

8. ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦੋ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲਿਖੋ :

1.

.....

.....

.....

.....

2.

.....

.....

.....

.....

3.

.....

.....

.....

.....

4.

.....

.....

.....

.....

5.

.....

.....

.....

.....

6.

.....

.....

.....

.....

9. ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਕੱਟ ਕੇ ਇੱਥੇ ਚਿਪਕਾਓ :

